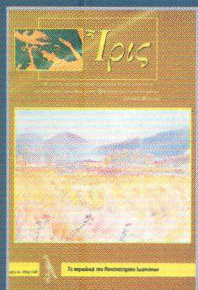

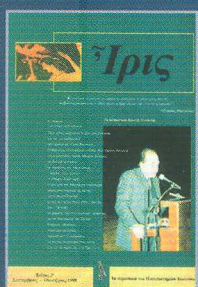
Ἴρις

“Κι εκεί που τελειώνει ο κόσμος κι ανοίγεται το μέγα χάος που το φοβούνται ακόμη και οι Θεοί, μόνο η Ἴρις μπορεί για λίγο να πλησιάσει”

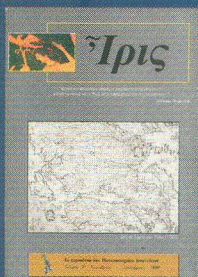
(ΗΣΙΟΔΟΣ *Θεογονία*)

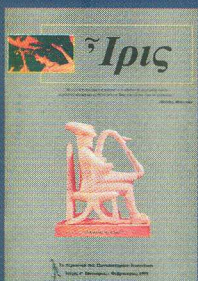
1ο Μάης 1998

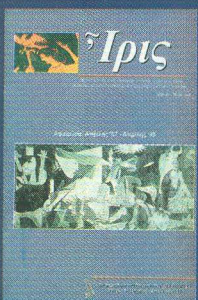
2ο Σεπτέμβριος
- Οκτώβριος 1998

3ο Νοέμβριος
- Δεκέμβριος 1998

4ο Ιανουάριος
- Φεβρουάριος 1999

5ο Μάρτιος
- Απρίλιος 1999

Ένας Χρόνος “ΙΡΙΣ”

Tournesols-1888

Το περιοδικό του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Τεύχος 6ο Μάιος - Οκτώβριος 1999

*“Η Τρις, κόρη του Θαύμαντα και της Ηλέκτρας,
αγγελιοφόρος των Θεών, με φτερά και φτερωτά πέδιλα,
γρήγορη σαν τον άνεμο έπαιρνε και έφερνε μηνύματα από
Θεούς και ανθρώπους...”*

(Ησίοδος, Θεογονία)

Μια γέφυρα ανάμεσά μας

• Γείτονα, χάραξαν παχιές μαύρες γραμμές ανάμεσά μας
• Έβαψαν τη γη μας με διαφορετικά χρώματα
• Και μετά εμείς με τα παιδικά μας μυαλά
• Νομίσαμε ότι οι γραμμές αυτές πάντοτε υπήρχαν
• Νομίσαμε ότι αν ανεβαίναμε στον έβδομο ουρανό
• Θα βλέπαμε τη γη μας με διαφορετικά χρώματα
• Δημιουργήσαμε τεχνητές καταστροφές
• Γι' αυτές τις γραμμές και γι' αυτά τα χρώματα
• Μάτια λεκιάσαμε αυτά τα χρώματα κι αυτές τις γραμμές
• Για το τίποτα
• Όμως πρώτους ακούσαμε τους αναστεναγμούς σας
• Όταν η γη βρυχήθηκε και τα σπίτια μας έπεσαν επάνω μας
• Πρώτα τα δάκρυά σας κύλησαν στα χαλάσματά μας
• Πρώτα τα χέρια σας κράτησαν τα χέρια μας
• Σ' ευχαριστούμε γείτονα
• Και τώρα θα θέλαμε να σου πούμε ένα ολοκαίνουριο,
• Ένα πέρα για πέρα διαφορετικό MERHABA
• Ας αφήσουμε αυτή τη ζεστή παλάμη
• που απλώθηκε προς εμάς
• Να ενωθεί με τη δική μας
• Ας δημιουργηθεί μια γέφυρα ανάμεσά μας
• Που δε θα καταρρεύσει
• ακόμη και στους πιο δυνατούς σεισμούς
• Ας γίνει αυτή η καταστροφή μια ευκαιρία
• Για να θυμηθούμε τον κοινό μας πολιτισμό
• Που μας έκαναν να ξεχάσουμε
• Ας χορέψουμε συρτάκι και τσιφτετέλι μαζί
• MERHABA ΓΕΙΤΟΝΑ.

Κράτα, Μεμέτ, αδελφέ μου

Εδώ είμαι, Μεμέτ, καρντάση μου. Χαράματα με φώναξες, μόλις ένωσες τη γη να τρέμει. Από το γείτονα ζητάει βοήθεια ο άνθρωπος την ώρα του κακού. Σ' άκουσα, σαν σε όνειρο μέσα στον ύπνο μου. Πετάχτηκα. Ο γείτονάς μου κινδυνεύει. Πάγωσα, σαν σε είδα θαμμένο στα ερείπια να παλεύεις για να σωθείς. Θα σε βοηθήσω. Η θάλασσα, που βρίσκεται ανάμεσά μας, μας ενώνει, δε μας χωρίζει. Τίποτα δε μας χωρίζει. Το ξέρεις, όπως κι εγώ.

Κουράγιο, Μεμέτ, καρντάση μου. Σκούπισε τα δάκρυά σου. Κράτα. Βρες τη δύναμη να θάψεις τους νεκρούς σου, να συμπαρασταθείς στους άλλους λαβωμένους. Προσπάθησε να ξαναφτιάξεις τη ζωή σου. Κοίταξε τη ζωή πέρ' από τον τάφο, ορθώσου πάνω στα χαλάσματα που προξένησαν ο θυμωμένος εγκέλαδος και εκείνοι που σ' έκλεισαν στα “κούφια κτίρια” αφήνοντά σε απροστάτευτο...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΘΡΑ

- σελ. 4 Το Κοσσυφοπέδιο - Μια ιστορική αναδρομή,
της Μ. Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου.
- σελ. 9 Η πορεία προς τον 21ο αιώνα μπροστά σ' ένα Φράγμα,
του Ν. Γάγγα.
- σελ. 14 Το σύγχρονο Πανεπιστήμιο και ο ρόλος του στις απαιτήσεις
της κοινωνίας, του Χ. Μασσαλά.
- σελ. 17 Γενετική και ηθική, του Μ. Μπέγζου.
- σελ. 19 Προτάσεις για ένα Δημόσιο Σχολείο για όλα τα παιδιά,
του Μ. Καναβάκη.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΕΝΑΣ ΧΡΟΝΟΣ ΙΡΙΣ

- σελ. 21 Ἴρις, το περιοδικό του Πανεπιστημίου μας,
της Κ. Τζουβάρα.

ΥΓΕΙΑ & ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

- σελ. 23 Η Διεπιστημονικότητα της Οικολογίας, του Κ. Σκορδούλη.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

- σελ. 26 Από τις δραστηριότητες του περασμένου χρόνου,
της Β. Κατσαδήμα.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΘΕΜΑΤΑ

- σελ. 29 Συμποσίων ενοποίηση, του Γ. Δημολιάτη.

Με το τεύχος αυτό το περιοδικό «Ἴρις» συμπληρώνει τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας του. Στο μικρό αυτό χρονικό διάστημα συνέβησαν διάφορα γεγονότα πολιτικά, κοινωνικά, πολιτιστικά, εθνικά και διεθνή που καταγράφηκαν και σχολιάστηκαν μέσα από τις στήλες του περιοδικού. Δεν ήταν δυνατό, στη μικρή αυτή διαδρομή να ικανοποιηθούν όλοι οι σκοποί και οι στόχοι του. Γίνεται, όμως, εύκολα αντιληπτό ότι το περιοδικό δεν έχει απομακρυνθεί από τις αρχικές του θέσεις. Όσα συνέβησαν κατά τη διάρκεια του χρόνου που πέρασε, ειδικότερα τα γεγονότα της βαλκανικής, δεν ήταν δυνατό να αφήσουν το πανεπιστήμιό μας αδιάφορο. Σύσσωμη η πανεπιστημιακή κοινότητα καταδίκασε τα γεγονότα με διαδηλώσεις και δηλώσεις και πρώτη αυτή έκανε λόγο για την επικείμενη βαρβαρότητα.

Είναι αλήθεια ότι δε στάθηκε εφικτό να ικανοποιηθούν όλες οι προσδοκίες, να υλοποιηθούν οι αρχικοί στόχοι. Ποικίλες δυσκολίες και εμπόδια εμφανίζονταν κάθε φορά, και μάλιστα απρόβλεπτα, που ανέστελλαν τις προσπάθειες. Έπρεπε να υπερνικηθεί κάθε δυσκολία μικρή ή μεγάλη, προκειμένου να εξασφαλιστεί η προσέγγιση και η κάλυψη των βασικότερων στόχων, όπως αυτοί είχαν καταγραφεί στο πρώτο τεύχος. Υπήρξε, -πρέπει αυτό να σημειωθεί,- η ενθάρρυνση και η θερμή υποστήριξη των αναγνωστών μας για να συνεχιστεί αυτή η προσπάθεια. Οι παρατηρήσεις τους βοήθησαν στη βελτίωση του περιοδικού και παράλληλα έδωσαν ώθηση προκειμένου η κυκλοφορία του να είναι ανελλιπής.

Πεποίθησή μας είναι ότι η έκδοση αυτή καλύπτει συγκεκριμένο κενό, ανταποκρίνεται στις επιθυμίες ενός ευρύτερου κοινού και ότι μέσα από τη συνεργασία και την κοινή προσπάθεια πρέπει να έχει μέλλον και προοπτική.

Το Κοσσυφοπέδιο

Μια ιστορική αναδρομή

Μαρία Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου

Ομοτ. Καθηγήτρια Βαλκανικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Αυτός ο ανελέητος ακήρυκτος πόλεμος που έπληξε τη Σερβία, με το πλήθος των θυμάτων από τον άμαχο πληθυσμό, τις χιλιάδες των προσφύγων και την τεράστια καταστροφή στην υποδομή της χώρας, έχει για αφετηρία και επίκεντρο το Κοσσυφοπέδιο. Η περιοχή αυτή, με έκταση 10.887 τ.χμ., ήταν πάντα η πιο καθυστερημένη της παλαιάς Γιουγκοσλαβίας: αναφέρω ενδεικτικά ότι το 1990, δηλ. πριν από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, το κατά κεφαλή εισόδημα στη Σλοβενία ανερχόταν σε 5.400 δολάρια, στην Κροατία σε 3.000, στη Σερβία σε 2.050 και στο Κοσσυφοπέδιο μόλις σε 600 δολάρια¹. Παράλληλα το Κοσσυφοπέδιο παρουσίαζε πολλά και δυσεπίλυτα προβλήματα που ανέκυψαν στην πορεία του χρόνου από τη συνύπαρξη Σέρβων και Αλβανών. Η μανιχαϊστική αντίληψη που χωρίζει τους λαούς σε καλούς και κακούς, ανάλογα με την εκάστοτε οπτική, τους σκοπούς και τα συμφέροντα, μπορεί μόνο να συσκοτίσει τα πράγματα. Γι' αυτό είναι σκόπιμο, νομίζω, να ανατρέξουμε σύντομα στην ιστορία αυτής της περιοχής και στα γεγονότα, παλαιότερα και πρόσφατα, που οδήγησαν στη σημερινή κρίση. Για τους Σέρβους η «πεδιάδα των Κοσσύφων» αντιπροσωπεύει το ιερότερο τμήμα της σερβικής γης. Η περιοχή αυτή, που αποτέλεσε στους μέσους χρόνους τον πυρήνα του Σερβικού κράτους των Νεμανιδών, είναι γεμάτη ιστορικές μνήμες. Εκεί, στην εκκλησία της Studenica, τάφηκε ο ιδρυτής του Μεσαιωνικού κράτους της Σερβίας Στέφανος Νεμάνια. Στο Pec', το Ιπέκιο, είναι η έδρα της ανεξάρτητης ορθόδοξης σερβικής Εκκλησίας, την οποία θεμελίωσε το 1219 ο αρχιεπίσκοπος Σάββας, ο άγιος Σάββας των Σέρβων. Εκεί βρίσκονται οι περισσότερες εκκλησίες και τα μοναστήρια των μέσων χρόνων, έργα υψίστης καλλιτεχνικής αξίας, επηρεασμένα βαθύτατα, ιδιαίτερα στη μνημειακή ζωγραφική, από τη βυζαντινή τέχνη των παλαιολόγειων χρόνων. Η περιοχή συνδέεται επίσης με την ηρωικότερη ιστορική παράδοση τού Σερβικού λαού. Στο Κοσσυφοπέδιο, στις 15 Ιουνίου 1389, έγινε η αποφασιστική μάχη των συνασπισμένων χριστιανικών

στρατευμάτων (Σέρβων, Βοσνίων, Κροατών, Βουλγάρων, Βλάχων, Αλβανών και Πολωνών) εναντίον των Οθωμανών, μάχη που έκρινε την τύχη της Σερβίας. Ύστερα από σκληρό και αμφίρροπο αγώνα, όπου σκοτώθηκε ο σουλτάνος Μουράτ και αιχμαλωτίστηκε και θανατώθηκε ο σέρβος ηγεμόνας Λάzarος, οι χριστιανικές δυνάμεις ηττήθηκαν κατά κράτος και η Σερβία έγινε φόρου υποτελής στους Τούρκους, ως την οριστική κατάκτηση το 1459. Η ημέρα της μάχης, γιορτή του Αγίου Βίτου, είναι ημέρα εθνικής μνήμης για τους Σέρβους και διατηρήθηκε στους μύθους και τα τραγούδια του Σερβικού λαού². Αλλά και τον 19ο αι., κατά τη Σερβική Επανάσταση, εκεί έγιναν κρίσιμότες μάχες για την απελευθέρωση της χώρας από τον τουρκικό ζυγό. Σ' αυτή την ιστορικά φορτισμένη σερβική περιοχή οι Αλβανοί αποτελούσαν πριν από τα τελευταία τραγικά γεγονότα τη συντριπτική πλειοψηφία, περίπου το 90% σε συνολικό πληθυσμό 2.000.000 κατοίκων.

Που οφείλεται όμως η παρουσία τόσο αριθμητικά ισχυρού αλβανικού στοιχείου στο Κοσσυφοπέδιο; Η κυριότερη εγκατάσταση των Αλβανών στην περιοχή χρονολογείται την εποχή της Τουρκοκρατίας, όταν το ενιαίο κρατικό πλαίσιο και η έλλειψη εθνικών συνόρων διευκόλυναν τις εσωτερικές μετακινήσεις αλλοεθνών πληθυσμών και οι εξεγέρσεις των υποδούλων προκαλούσαν ομαδικές μεταναστεύσεις. Έτσι το 1690, κατά τη διάρκεια του Β' αυστροτουρκικού πολέμου (1683-1699), μετά την άτυχη έκβαση της μεγάλης εξέγερσης των Σέρβων που έγινε με την υποκίνηση της Αυστρίας, οι επαναστατημένοι πληθυσμοί αναγκάστηκαν να εκπατριστούν για να αποφύγουν τα αντίποινα των Τούρκων. Τότε ο ορθόδοξος Σέρβος πατριάρχης Αρσένιος Γ' Τσερνόγιεβιτς με περισσότερους από 50.000 Σέρβους (κατ' άλλους σχεδόν 40.000 οικογένειες, δηλ. περίπου 200.000 άτομα), προερχόμενους από τη Νίς, το Ιπέκιο, την Πριζρένη και τα Σκόπια, εγκατέλειψαν τις εστίες τους και κατέφυγαν σε βορειότερες περιοχές, που ανήκαν τότε στην αυτοκρατορία των Αψβούργων. Αυτές οι ομαδικές μετακινήσεις των

Σέρβων προς τα βόρεια προκάλεσαν αραιώση του πληθυσμού, και σε ορισμένες περιπτώσεις ερήμωση. Αλβανοί, κυρίως αγρότες, επωφελήθηκαν από αυτό το κενό, κατέβηκαν από τις ορεινές και άγονες περιοχές τους και εγκαταστάθηκαν σε εγκαταλελειμμένα σερβικά εδάφη, κυρίως στην εύφορη πεδιάδα του Κοσσυφοπεδίου, όπου φαίνεται ότι υπήρχε ήδη μια αλβανική μειονότητα. Πράγματι, στο τουρκικό κατάστιχο της Σκόδρας του 1485 αναφέρονται Αλβανοί κάτοικοι στην περιοχή του Ρεσ³. Πάντως, μετά τη φυγή των Σέρβων, η εγκατάσταση των Αλβανών διήρκεσε αρκετά χρόνια και ευνοήθηκε από τις οθωμανικές αρχές. Οι λόγοι της πολιτικής αυτής των Οθωμανών είναι προφανείς: από τη μια αποδυνάμωναν τους ορεινούς πληθυσμούς που αποτελούσαν εστίες αντιστάσεως και από την άλλη αποκτούσαν καλλιεργητές και εργατικά χέρια. Και το πιο σημαντικό: οι μετακινήσεις αυτές επέφεραν ανάμειξη των πληθυσμών και επομένως διάσπαση των εθνικών ομάδων. Οι αλβανικοί πληθυσμοί συνέχισαν να κατοικούν στην περιοχή και να συμβιών με το σερβικό στοιχείο, χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα σ' όλη τη διάρκεια της τουρκικής κυριαρχίας⁴. Τον 19ο αι., την εποχή των απελευθερωτικών αγώνων των Βαλκανικών λαών, η κίνηση για τη χειραφέτηση των Αλβανών ξεκίνησε - πολύ καθυστερημένα βέβαια σε σύγκριση με τους άλλους λαούς της χερσονήσου του Αίμου - από το Κοσσυφοπέδιο, από το Σύνδεσμο της Πριζρένης (1878-1881).

Όταν το 1918 δημιουργήθηκε το Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων, που μετονομάστηκε το 1929 σε «Βασίλειο της Γιουγκοσλαβίας», το Κοσσυφοπέδιο αποτέλεσε τμήμα της Σερβίας, στην οποία είχε ήδη ενταχθεί από το 1913, με τη Διάσκεψη του Λονδίνου. Στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου εκδηλώθηκαν αποσχιστικές τάσεις από αντάρτικες ομάδες Αλβανών εθνικιστών, των λεγόμενων «Μπαλίστα», που δρούσαν στην περιοχή που είχαν συνεργαστεί με τις ιταλικές δυνάμεις κατοχής⁵. Μετά τον Πόλεμο και την ανακήρυξη στις 31 Ιανουαρίου 1946 της Ομόσπονδης Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, το Κοσσυφοπέδιο αποτέλεσε επαρχία της Σερβίας. Πολιτικές σκοπιμότητες και οι ευρύτερες επιδιώξεις του Τίτο για μια Βαλκανική συνομοσπονδία υπό την ηγεσία του, καθόρισαν το μετέπειτα καθεστώς του Κοσσυφοπεδίου, που το 1968 απέκτησε αυτονομία και με το Σύνταγμα του 1974 αναγνωρίστηκε (μαζί με τη Βοϊβοντίνα) ως αυτόνομη επαρχία της Σερβίας, με δικαίωμα σε πλήρη και ισότιμη συμμετοχή στην ομοσπονδιακή διακυβέρνηση του κράτους και, μετά το θάνατο του Τίτο, στη συλλογική προεδρία.

Στο διάστημα αυτό η αναλογία ανάμεσα στον σερβικό και τον αλβανικό πληθυσμό δεν παρέμεινε σταθερή, γιατί το ποσοστό των Αλβανών συνεχώς αυξανόταν. Έτσι, ενώ το 1950 οι Αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου κάλυπταν το 50% του πληθυσμού και οι Σέρβοι το άλλο 50%, η ισορροπία αυτή γρήγορα διαταράχθηκε και προκάλεσε ριζική αλλαγή στην εθνική σύσταση της περιοχής: το 1971 οι Αλβανοί έφτασαν το 73,7%, το 1981 το 77,5% και το 1988 το 85%, ενώ αντίστοιχα οι Σέρβοι το 1971 αντιπροσώπευαν το 18,4%, το 1981 το 13,2% και στις ημέρες μας μόλις το 10%⁶. Αυτή η εντυπωσιακή αύξηση, σε ποσοστά και σε απόλυτους αριθμούς, του αλβανικού στοιχείου οφείλεται πρωταρχικά στη μεγάλη γεννητικότητα των Αλβανών (ο δείκτης γεννητικότητας των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου είναι ο μεγαλύτερος της Ευρώπης:

“Άγγελος “Οὐκ ἔστιν ὧδε” στη Μονή της Mileseva, 13ος αι. Από τα αριστουργήματα της βυζαντινής τέχνης.”

3,6 έναντι 2,1 που είναι ο μέσος όρος). Επίσης οφείλεται σε ορισμένα ευνοϊκά οικονομικά μέτρα της κεντρικής εξουσίας, αλλά και στη συρρίκνωση και τη φυγή των Σέρβων, η οποία είχε αρχίσει ήδη από το 1968 αλλά στη δεκαετία του '80 πήρε διαστάσεις. Παράλληλα οι Αλβανοί, αγρότες κατά το μεγαλύτερο μέρος, ενισχύθηκαν από την τοπική κυβέρνηση με δημόσια χρήματα αλλά και από τους ομογενείς τους του εξωτερικού και αγόρασαν σιγά-σιγά κτήματα των Σέρβων, εκτάσεις χιλιάδων στρεμμάτων. Ας σημειωθεί ακόμη ότι συστηματικά διοχετεύονταν από την Αλβανία στο Κοσσυφοπέδιο διδακτικά εγχειρίδια που εξήπταν τον αλβανικό εθνικισμό⁷. Στην δυσμενή για το σερβικό στοιχείο ανάπτυξη του αλβανικού πληθυσμού πρέπει να προστεθεί και η καταπίεση των Σέρβων από Αλβανούς εθνικιστές. Ωστόσο ο Τίτο με τη συγκεντρωτική διακυβέρνηση κατόρθωνε να ελέγχει τις ποικίλες κομματικές και εθνικιστικές τάσεις και να επιβάλλει την ισορροπία. Μετά το θάνατό του όμως (1980) η ισορροπία ανατράπηκε επικίνδυνα. Το 1981 στην Πρίστινα αλλά και σε άλλες πόλεις του Κοσσυφοπεδίου εκδηλώθηκαν εξεγέρσεις των Αλβανών, που διεκδικούσαν την απόσχισή της περιοχής από τη Σερβία και τη δημιουργία ανεξάρτητης δημοκρατίας στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας. Από τότε οι διώξεις των Σέρβων, αλλά και των ολιγάριθμων Μαυροβουνίων από τους Αλβανούς εθνικιστές εντάθηκαν. Ο έντυπος και ο ηλεκτρονικός τύπος της Σερβίας, αλλά και διεθνείς έγκυρες εφημερίδες ανέφεραν συχνά βιασμούς, βεβηλώσεις ιερών χώρων και άλλες βιαιοπραγίες και απειλές των Αλβανών, όπως και διακρίσεις σε βάρος των Σέρβων, που εκδιώκονταν από το στρατό και από τις δημόσιες θέσεις⁸. Μέσα σ' αυτή την εκρηκτική κατάσταση οι φωνές των μετριοπαθών Αλβανών καταπνίγονταν. Ακόμη και αν υπάρχει υπερβολή ως προς τη συχνότητα και το μέγεθος αυτών των βιαιοτήτων, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί η γενική ατμόσφαιρα, οι εχθρικές εκδηλώσεις και ο εθνικός φανατισμός ανάμεσα στα δύο στοιχεία. Πολλοί Σέρβοι, αποξενωμένοι από τη διοίκηση και την παραγωγή, προτίμησαν να φύγουν όσοι έμειναν έγιναν μειονότητα στην αυτόνομη επαρχία.

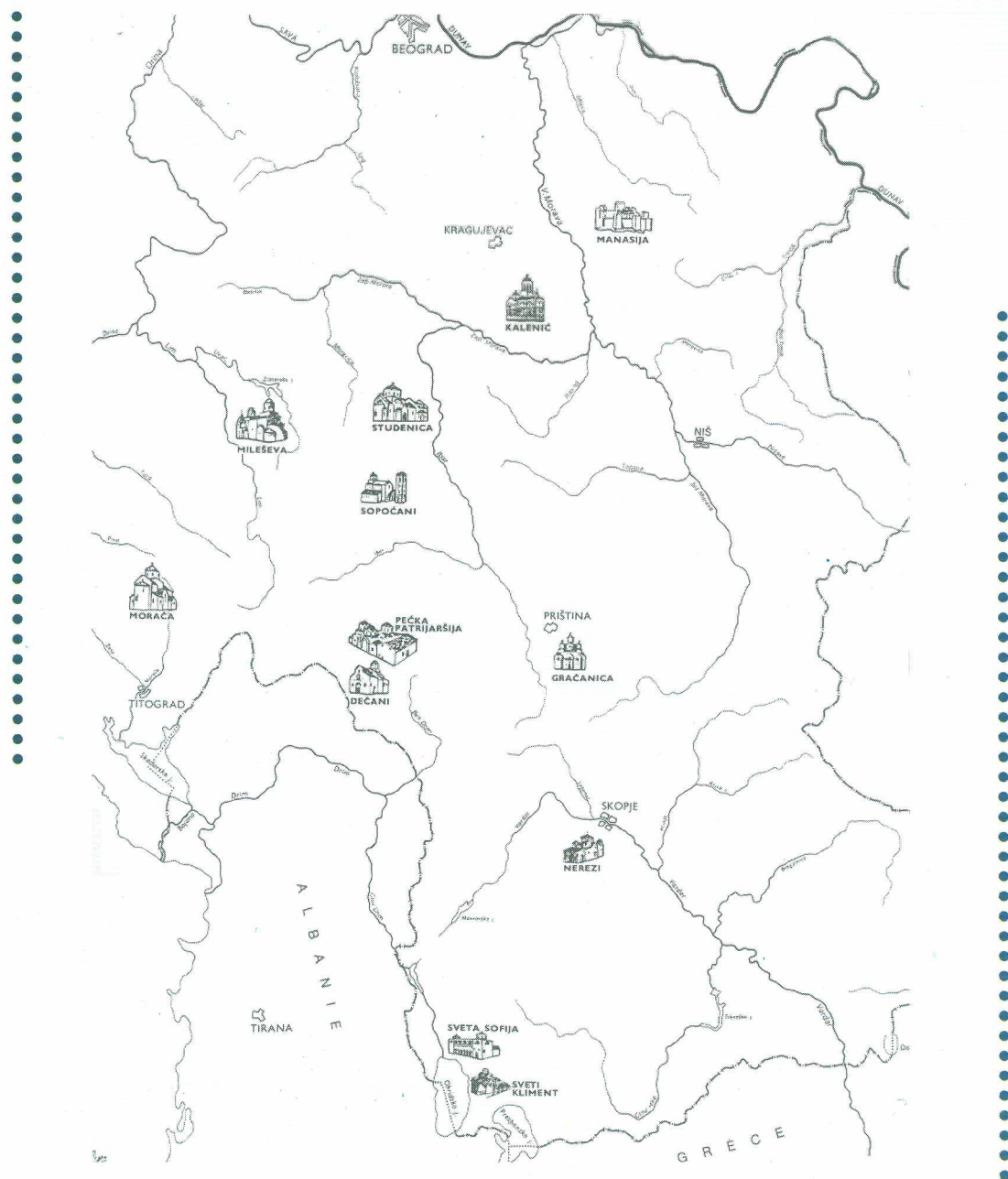
Νομοτελειακά ο φανατισμός προκαλεί τον φανατισμό του αντιπάλου και ο εθνικισμός αφυπνίζει τους άλλους εθνικισμούς. Έτσι δεν άργησε να εκδηλωθεί έντονη αντίδραση των Σέρβων, που συσπειρώθηκαν γύρω από τον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, αρχηγό από το 1986 του σερβικού κομμουνιστικού κόμματος, ο οποίος εξέφραζε την αδιάλλακτη γραμμή και εξήπτε τον σερβικό εθνικισμό. Έχει ειπωθεί ότι ο Μιλόσεβιτς εκμεταλλεύτηκε το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου για να πάρει την εξουσία και να γίνει εθνικός ηγέτης⁹. Το 1988 και 1989 υπήρξαν κρίσιμα χρόνια για τη Σερβία, με αντιπαράθεση ιδεολογιών, ταξικές συγκρούσεις και πάνω από όλα παροξυσμό εθνικιστικό που διαρκώς διογκωνόταν, ενώ τα μεγάλα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα της Γιουγκοσλαβίας γενικότερα και ο

αλματώδης πληθωρισμός (ως 2.400%) επέτειναν την κρίση. Το 1988 με κινητοποίηση των μαζών, συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας (συχνά υποκινούμενες) και συγκρούσεις των αντίπαλων ομάδων, με διαδηλώσεις, πορείες, εκκαθαρίσεις ή παραιτήσεις σε πολιτικό επίπεδο Σέρβων αντιφρονούντων, ο Μιλόσεβιτς επέτuche να εδραιώσει την εξουσία του και να ανατρέψει στο Κοσσυφοπέδιο την κομματική τοπική ηγεσία¹⁰.

Τον επόμενο χρόνο, παρά την έντονη αντίδραση των μετριοπαθών πολιτικών, με νέο Σύνταγμα καταργήθηκε η αυτονομία του Κοσσυφοπεδίου και διαλύθηκε το τοπικό κοινοβούλιο και η τοπική κυβέρνηση.

Το νέο Σύνταγμα, τυπικά τουλάχιστον, δεν περιόριζε τα δικαιώματα του αλβανικού πληθυσμού, ενίσχυε όμως τις αρμοδιότητες της κεντρικής εξουσίας της Σερβίας σε βασικούς τομείς της διακυβέρνησης και της ασφάλειας τις περιοχής. Αν γινόταν μια νηφάλια και ορθολογική αντιμετώπιση των προβλημάτων από την κεντρική εξουσία, ίσως να υπήρχε περιθώριο εξομάλυνσης των σχέσεων και συμβίωσης των δύο εθνικών στοιχείων. Αντίθετα όμως επικράτησε ο φανατισμός που οδήγησε σε ακρότητες: στη διοίκηση επιβλήθηκαν ηγετικές ομάδες πιστές στον Μιλόσεβιτς και οι δημόσιες υπηρεσίες στελεχώθηκαν με Σέρβους αξιωματούχους· ο στρατός και η αστυνομία ήλεγχαν απόλυτα την περιοχή επιβάλλοντας την τάξη, κάποτε με ακραία μέσα. Ακολούθησαν εκκαθαρίσεις στελεχών, δίκες Αλβανών αντιφρονούντων, κλείσιμο του Πανεπιστημίου της Πρίστινας - ενέργειες που όξυναν ακόμη περισσότερο την κατάσταση και προκάλεσαν την αντίδραση και την εξέγερση του αλβανικού πληθυσμού με δεκάδες νεκρούς και από τις δύο πλευρές. Επιπλέον ο Μιλόσεβιτς έκανε το μεγάλο λάθος να απομακρύνει όλα εκείνα τα μετριοπαθή ηγετικά στελέχη των Αλβανών, που μπορεί να διαφωνούσαν με την πολιτική του, μπορούσαν όμως να επηρεάσουν θετικά το αλβανικό στοιχείο και να περιορίσουν τις αντιθέσεις. Έτσι έκοψε τις γέφυρες για μια πιθανή ομαλή λύση του προβλήματος¹¹. Και όλα αυτά συνέβαιναν σε μια εποχή γενικότερης κρίσης στη Γιουγκοσλαβία, κρίσης που οδήγησε τελικά στη διάλυση της Ομοσπονδίας.

Μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας η αντιπαράθεση στο Κοσσυφοπέδιο οδήγησε σε μεγαλύτερες ακρότητες: η σερβική εξουσία ενεργούσε συστηματικές διώξεις των Αλβανών, ενώ η δημιουργία, πιθανότατα με εξωτερική υποστήριξη, αλβανικού αντάρτικου από τον UCK¹² προκάλεσε μεγάλες απώλειες στον σερβικό στρατό, ο οποίος απάντησε με νέες διώξεις και σκληρότερα μέτρα. Άλλωστε ο UCK επιδίωκε να εξωθήσει τον Μιλόσεβιτς σε ακρότητες για να διεθνοποιήσει το ζήτημα. Οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν με ολοένα μεγαλύτερη ένταση ως τις ημέρες μας. Το 1996 ο UCK προέβη σε εκτεταμένες σφαγές Σέρβων αλλά και μετριοπαθών Αλβανών αντιφρονούντων, ενώ το Φεβρουάριο του 1998 ο Μιλόσεβιτς ενήργησε μεγάλη επίθεση εναντίον του UCK. Πρόσφατα ανέ-

“Τα κυριότερα μνημεία του Κοσσυφοπεδίου”

λαβε την ηγεσία του UCK ο Ατζίμ Τσέκου, ένας από τους πρωτεργάτες της εθνοκάθαρσης των Σέρβων στην Κράινα... Η κατάσταση ήταν κρίσιμη και οδηγούσε σε αδιέξοδο.

Η προσπάθεια εξεύρεσης λύσης από τη διεθνή κοινότητα στη συνάντηση του Rambouillet δεν είχε το προσδοκώμενο αποτέλεσμα, πρώτα-πρώτα γιατί η όλη σύνθεση της Επιτροπής και η διαδικασία δεν εξασφάλιζε μίαν αντικειμενική αντιμετώπιση του προβλήματος: οι διαπραγματεύσεις διεξάγονταν κάτω από την απειλή πολέμου για την Σερβία. Η αλβανική πλευρά εξ άλλου δεν αντιπροσωπεύθηκε από τον εκλεγμένο εκπρόσωπο Ιμπραήμ Ρουγκόβα, αλλά από αδιάλλακτα στοιχεία, κυρίως από τον UCK, αυτόν που τον προηγούμενο χρόνο ο ειδικός απεσταλμένος των ΗΠΑ στα Βαλκάνια R. Gerbard είχε χαρακτηρίσει ως τρομοκρατική ομάδα. Ωστόσο, παρά τις δυσμενείς προϋποθέσεις, αρχικά είχε επιτευχθεί συμφωνία για την παραχώρηση ευρύτατης αυτονομίας στο Κοσσυφοπέδιο. Το πρωτόκολλο όμως για την εφαρμογή αυτής της αυτονομίας δεν ήταν δυνατόν να το υπογράψει η Σερβία γιατί περιείχε όρους, που ουσιαστικά καθιστούσαν την περιοχή προτεκτοράτο ξένων δυνάμεων με προοπτική αποσχίσεως, και στην πραγματικότητα κατέλυαν την κυριαρχία της Σερβίας¹³. Ο Μιλόσεβιτς δεν μπόρούσε να δεχθεί αυτό το κείμενο στο σύνολό του, γιατί θα απεμπολούσε τα κυριαρχικά δικαιώματα της χώρας του. Θα μπορούσε ενδεχομένως να συναινέσει σε ορισμένα βασικά σημεία ανοίγοντας το δρόμο για διαπραγματεύσεις¹⁴.

Η απόρριψη της συμφωνίας του Rambouillet άνοιξε το δρόμο, ή τουλάχιστον πρόσφερε την επιδιωκόμενη πρόφαση, για την επέμβαση του ΝΑΤΟ και την έναρξη στις 24 Μαρτίου 1999 των βομβαρδισμών εναντίον της Σερβίας, «για να σταματήσει η εθνοκάθαρση των Αλβανών», όπως υποστηρίχθηκε. Ωστόσο, η διεθνής κοινότητα δεν επέδειξε την ίδια ευαισθησία στην περίπτωση της εθνοκάθαρσης των Σέρβων το 1995, όταν στην πιο κρίσιμη τότε φάση του πολέμου ο στρατός της Κροατίας προέβη σε μαζικές εκτελέσεις, βομβαρδισμούς αμάχων και εθνικές εκκαθαρίσεις των Σέρβων κατοίκων της Κράινα (οι οποίοι κατοικούσαν εκεί τουλάχιστον από τα τέλη του 17ου αιώνα και έφταναν περίπου τις 550.000, αποτελούσαν δηλαδή το 11,5% του συνολικού πληθυσμού της Κροατίας). Τότε η διεθνής κοινότητα σιώπησε¹⁵.

Ακόμη όμως κι αν δεχθούμε την προβαλλόμενη αιτιολόγηση της επίθεσης, δεν προστατεύεις έναν λαό καταστρέφοντας έναν άλλο λαό και μια χώρα. Οι βόμβες δεν έλυναν τα προβλήματα. Όχι μόνον δεν απέτρεψαν την ανθρώπινη καταστροφή, αλλά επισώρευσαν εκατόμβες θυμάτων, Σέρβων και Αλβανών, από τον άμαχο πληθυσμό, αύξησαν την προσφυγία του αλβανικού στοιχείου - η οποία δεν οφείλεται βέβαια μόνο σε διώξεις από τον σερβικό στρατό ή από παρακρατικά στοιχεία, αλλά και στον πανικό και την καταστροφή που προκάλεσαν οι βομβαρδισμοί¹⁶ - προξένησαν ανεπανόρθωτες καταστροφές σε μνημεία και στην υποδομή της χώρας¹⁷ εκτεταμένη μόλυνση του περιβάλλοντος και καταστροφές στο οικοσύστημα.

Παράλληλα, η αναστάτωση που επέφερε αυτός ο πόλεμος ενδέχεται να προκαλέσει αποσταθεροποίηση όλης της γύρω περιοχής, ενώ η έξαρση των εθνικισμών και οι μεγαλοϊδεατικές τάσεις, που τώρα βρίσκουν πρόσφορο έδαφος, υποθηκεύουν το μέλλον όλης της Βαλκανικής.

Η διεθνής επίπονη προσπάθεια για μια ειρηνική διευθέτηση των πολλαπλών προβλημάτων, που οι βομβαρδισμοί είχαν αυξήσει υπέρμετρα και επικίνδυνα, οδήγησε τελικά στις 10-6-1999 στο Ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για τον τερματισμό του πολέμου, βρήκε όμως τη Σερβία κατεστραμμένη και το Κοσσυφοπέδιο σε ερείπια, έρημο σχεδόν από κατοίκους.

Το έργο της αποκατάστασης και ανασυγκρότησης είναι αναμφίβολα ιδιαίτερα δυσχερές και μακροχρόνιο. Έντονος είναι εξ' άλλου ο προβληματισμός για την ομαλή εφαρμογή των επίσημων αποφάσεων όχι μόνο σχετικά με την επιστροφή των εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων, τον αφοπλισμό τον UCK, που με πολλή αφροσύνη εξόπλισαν και ενίσχυσαν, την ανασυγκρότηση της χώρας και τη μελλοντική συμβίωση Σέρβων και Αλβανών, αλλά και για την εδραίωση μιας σταθερής ειρήνης στην περιοχή. Αυτό το τελευταίο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό, αν όχι αποκλειστικά, από τη στάση των μεγάλων δυνάμεων.

Γιατί, για να επαναλάβω τη φράση του A. Ducellier¹⁸, «όταν οι διάσημοι αναρμόδιοι μιλούν για την πυριτιδαποθήκη των Βαλκανίων, δεν πρέπει να ξεχνούν ότι πάντοτε οι μεγάλες δυνάμεις, έξω από την χερσόνησο, ήταν εκείνες που έβαζαν τη φωτιά».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Βλ. το άρθρο μου «Εθνικιστικά φαινόμενα και χωριστικές τάσεις στα Βαλκάνια. Τα ιστορικά αίτια, *Επιστημονικές Ανακοινώσεις - Διαλέξεις* (1990-1991), Ελληνική Επιτροπή Σπουδών ΝΑ Ευρώπης, Αθήνα 1991, σελ. 33.

² Βλ. Μ. Κατσαροπούλου, «Ο σερβικός μύθος του Κοσσυφοπεδίου και η πολιτική του σημασία», ανακοίνωση στο *20^ο Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο*, Θεσσαλονίκη, Μάιος 1999 (υπό εκτύπωση στα Πρακτικά).

³ Βλ. σχετικά A. Ducellier, «Les Albanaïls ont-ils envahi le Kosovo?», *L'Albanie entre Byzance et Venise*, Variorum Reprints, Λονδίνο 1982, No X, σελ. 5.

⁴ Βλ. M. Sufflay, *Serbes et Albanaïls, leur symbiose au Moyen Age*, Βελιγράδι 1925.

⁵ Βλ. Α. Χατζηπροδρομίδη, *Γιουγκοσλαβία Η έκρηξη του εθνικισμού. Ο βαλκανικός και ο ευρύτερος περίγυρος*, Αθήνα 1991, σελ. 91. Ο συγγρ. παρέχει ενδιαφέροντα στοιχεία από προσωπική εμπειρία, καθώς και διεξοδικές αναλύσεις για την κατάσταση που επικρατούσε στο Κοσσυφοπέδιο και γενικότερα σε όλη τη Γιουγκοσλαβία τα κρίσιμα χρόνια μετά το θάνατο του Τίτο και ως τη διάλυση της Ομοσπονδίας, με παράλληλες αναφορές στο παρελθόν της περιοχής.

⁶ Στο ίδιο, σελ. 46.

⁷ Στο ίδιο, σελ. 47.

⁸ Στο ίδιο, σελ. 48. Ιδιαίτερα διαφωτιστικό για το θέμα είναι το άρθρο των «New York Times» της 1.11.1987, που τμήμα του αναδημοσιεύτηκε στην «Καθημερινή» της 9 Μαΐου 1999.

⁹ Χατζηπροδρομίδης, σελ. 126.

¹⁰ Στο ίδιο, σελ. 59, 126-127.

¹¹ Στο ίδιο, σελ. 101, 127 κε., 188.

¹² Για την οικονομική ενίσχυση του UCK από το εξωτερικό βλ. M. Katsaropoulou-J. Reuter, «Interview mit Bujar Bukoshi», *Sud-Ost Europa*, 47/H. 7-8(1998), σελ. 268.

¹³ Πρβλ. Andeja Zivkovic, «Le protectorat est une forme moderne du colonialisme», *Le Monde Diplomatique*, juillet 1999, σελ. 10.

¹⁴ Για το έργο της Ομάδας Επαφής στο Rambouillet και τις συνέπειες της Συμφωνίας, βλ. J. Reuter- M. Katsaropoulou, «Die Konferenz von Rambouillet und die Folge», *Sud-Ost Europa*, 48 / H. 3-4 (1999), σελ. 147-155.

¹⁵ Βλ. άρθρο του Raymond Bonner στην εφημ. «New York Times» της 7.4.1999.

¹⁶ Βλ. την ανακοίνωση της Mary Robinson, αρμόδιας στον ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα, «Καθημερινή», 17.4.1999.

¹⁷ Η οικονομία της Σερβίας θα χρειαστεί δεκαπέντε χρόνια για να φθάσει στο επίπεδο που ήταν το 1998: βλ. τη συνέντευξη του οικονομολόγου Mladjan Dinkic, στο περ. *Vreme*, Βελιγράδι, 26.6.1999.

¹⁸ A. Ducellier, «Albanaïls et Serbes, ennemis “naturels”?», *Le Monde*, 5-6-1999, σελ. 20.

Ιωάννινα, Ιούλιος 1999.

Η πορεία προς τον 21^ο αιώνα μπροστά σ' ένα Φράγμα

Νικόλαος - Η. Γάγγας
Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ο τίτλος του άρθρου αυτού περιέχει την αντίφαση “πορεία μπροστά σ’ ένα φράγμα” για να προϊδεάσει τον αναγνώστη ότι δεν πρόκειται να εκτεθεί εδώ ένα πλήρες ή αυτοσυμβατό οικοδόμημα ιδεών για κάποιο *κλειστό θέμα*, δηλαδή για κάποιο θέμα που ξεκαθαρίστηκε ήδη. Με την αντίφαση αυτή προαναγγέλεται ότι θα εκτεθούν μάλλον κάποιες ατελείς σκέψεις μου για τις συνέπειες της βιαστικής βιομηχανικής εκμετάλλευσης των επιστημονικών κατακτήσεων στην περαιτέρω πορεία των ανεπτυγμένων κοινωνιών. Δηλαδή, για ένα θέμα πρωταρχικής σημασίας.

Η βιασύνη αυτή δημιουργεί ένα σοβαρό συστημικό πρόβλημα επειδή ελαττώνεται συνεχώς ο χρόνος που διατίθεται όχι μόνο για τον εκ των προτέρων έλεγχο των συνεπειών των καινοτομιών, αλλά και για την *μαθήτευση* της κοινωνίας στην αβλαβή χρήση τους. Φοβούμαι ότι η ελάττωση αυτή οδηγεί τις σύγχρονες κοινωνίες σε μια εσωτερική σύγκρουση, σε μια σύγκρουση του ανθρώπου με τη φύση του και τη Φύση, γενικότερα.

Το θέμα είναι ακόμη ανοικτό και μόνο η κατανόηση της υφής της σύγκρουσης αυτής μπορεί να επιτρέψει στον άνθρωπο να την αποφύγει, μια και επιστήμη, τεχνολογία και οικονομία δεν είναι αυτόνομες δράσεις που οδηγούν τυφλά την κοινωνία προς μια ανεξέλεγκτη, Δαρβινικού τύπου, ανάπτυξη με μοναδικό γνώμονα τη μεγιστοποίηση της οικονομικής αποδοτικότητας.

Γι’ αυτό χρειάζεται πρώτα να αποκαλυφθούν τα συστημικά χαρακτηριστικά αυτής της συγκρούσεως και μετά να δει κανείς πως η κοινωνία θα μπορέσει να πορευθεί από εδώ και πέρα.

Στην όχι πάντοτε ανθόσπαρτη πορεία του ανθρώπου, *ο καλύτερος, αλλά και ο σκληρότερος, δάσκαλός του ήταν πάντοτε η αναγκαιότητα*. Ο δάσκαλος αυτός τον έμαθε να εφευρίσκει λύσεις για να διασφαλίζει και να καλυτερεύει τη ζωή του, χωρίς όμως να τον σώζει πάντοτε από μακρόχρονες και μεγάλες δυστυχίες.

Στις προηγούμενες χιλιετίες η “*ανθρωπότητα-μαθητής*” αντιμετώπισε τις ανάγκες της με αργά βήματα και με μοναδικό ουσιαστικό εργαλείο την

εμπειρική γνώση, μια και τα πρώιμα ψήγματα των Μαθηματικών και των Επιστημών άρχισαν να συμβάλουν κάπως στην τεχνολογική εξέλιξη μόνο από την Αλεξανδρινή εποχή και μετά.

Η ανασκόπηση των κυριωτέρων ανακαλύψεων εδώ και 100.000 χρόνια δείχνει ότι:

α) αυτές δεν έγιναν συγχρόνως στα διάφορα μέρη της Γης. Το αντίθετο μάλιστα. Τα στοιχεία δείχνουν ότι η γνώση αποκτήθηκε “*κατά βάρδιες*” διάρκειας αιώνων ή χιλιετιών. Κάθε “*βάρδια μαθήσεως*” έδωσε στην επόμενη τις βάσεις της για το επόμενο “*μάθημα*”. Π.χ. οι αρχαίοι Αιγύπτιοι έδωσαν τις πρώτες μαθηματικές έννοιες στους αρχαίους Έλληνες, οι οποίοι τις ανέβασαν σε επιστημονικό επίπεδο για να τις δώσουν στη συνέχεια στους μαθηματικούς της Ελληνιστικής εποχής και αυτοί με τη σειρά τους στους Άραβες κ.ο.κ. β) κάθε σημαντική ανακάλυψη κυοφορήθηκε, λοιπόν, επί μακρόν, γεγονός που έδινε κάθε φορά τη δυνατότητα για αναρίθμητες “*δοκιμές*” για τις χρήσεις των νέων υλικών και διεργασιών. Αυτές οι δοκιμές ήταν απαραίτητες και για να εξοικειωθεί ο άνθρωπος με νέες έννοιες και μεθόδους. Π.χ. με την κεραμική “*δοκιμάζει*” ο άνθρωπος ιδέες, υλικά, διεργασίες και χρήσεις εδώ και 11.000 χρόνια!

Αυτή η θεώρηση της ανθρωπότητας ως “*μαθητεύουσας*” δεν είναι ρητορικό εύρημα. Το αντίθετο μάλιστα. Τα τελευταία 60 χρόνια έγινε κατανοητό ότι οι κατακτήσεις της επιστήμης και της τεχνολογίας καθώς και η διεξόδυση της καινοτομίας στην κοινωνία εξελίσσονται όπως περίπου μια διαδικασία μαθήσεως, δηλαδή όπως η εκμάθηση της γλώσσας από τα μικρά παιδιά. Σε μια τέτοια διαδικασία, ο ρυθμός μαθήσεως είναι χονδρικά ανάλογος όσων κατανοήθηκαν ήδη καθώς και όσων απομένουν να κατανοηθούν².

Από το 1971 και μετά, η προσέγγιση της “*μαθητεύουσας κοινωνίας*” εφαρμόστηκε με επιτυχία και στην κατανόηση της αντικαταστάσεως παλαιών από αναδυόμενες τεχνολογίες, στην πρόβλεψη της εξέλιξης ανταγωνιστικών οικονομικών ισορροπιών και σε διάφορα παρόμοια φαινόμενα.

Η “*μαθητεύουσα κοινωνία*” διακρίνεται καλύτερα εάν

προσέξουμε την εξέλιξη κατά τα τελευταία 10.000 χρόνια π.Χ των σημαντικότερων ανακαλύψεων σε υλικά και χημικές διεργασίες σε μια ευρεία γεωγραφική περιοχή, όπως π.χ. εκείνη που περιλαμβάνει την Αφρική, την Ευρώπη και την Ασία. Από το ιστορικό των ανακαλύψεων αυτών συνάγουμε ότι:

α) από το 10.000 μέχρι το 2.000 π.Χ. έγιναν 23 σημαντικές ανακαλύψεις, δηλαδή στο διάστημα αυτό ο μέσος χρόνος κυοφορίας μίας ανακάλυψης ήταν περίπου 350 χρόνια.

β) μεταξύ 2.000 και 0 π.Χ., έγιναν 15 ανακαλύψεις, δηλαδή μία ανά 130 χρόνια περίπου.

Παρ' όλον ότι το διάστημα *κρήσεως* μειώθηκε σημαντικά στις περιόδους προ και μετά το 2.000 π.Χ., γεγονός παραμένει ότι υπήρξε πάντοτε αρκετός χρόνος για την κατανόηση και συνεχή δοκιμή στην πράξη κάθε καινούργιας γνώσεως. Π.χ. από την ανακάλυψη της τήξης των μετάλλων γύρω στο 5.000 π.Χ μέχρι την ανακάλυψη του σιδήρου πέρασαν 2.500 χρόνια. Από τον σίδηρο μέχρι την ανακάλυψη του χάλυβα πέρασαν 1.300 χρόνια και από τον χάλυβα μέχρι τον χυτοσίδηρο πέρασαν άλλα 600 χρόνια! Δηλαδή, ο χρόνος ανάπτυξης και δοκιμών του καινούργιου ήταν τότε πολλαπλάσιος της ζωής που ανθρώπου. Γι' αυτό

η γνώση στα διάφορα πεδία εφαρμογής της περνούσε ως παράδοση μιας τέχνης ή τεχνικής από γενεά σε γενεά. Γι' αυτό, ακόμη, οι μεγάλοι πολιτισμοί του παρελθόντος κατόρθωναν να συνδυάζουν την τεχνική με την τέχνη και την κουλτούρα, γενικότερα. Τυπικό παράδειγμα τα αρχαία Αττικά ή Κορινθιακά αγγεία.

Από τον 18ον αιώνα και μετά, τα πράγματα άρχισαν όμως να εξελίσσονται με πολύ ταχύ ρυθμό, γιατί η επιστημονική γνώση απετέλεσε τον κύριο μοχλό της τεχνολογικής αναπτύξεως. Έτσι, η εμπειρική γνώση περιορίστηκε στο ρόλο μιας *Λυδίας λίθου*, η οποία όμως αποκαλύπτει πολύ αργότερα τα όποια προβλήματα δημιουργεί μια καινοτομία. Έχει, λοιπόν, ενδιαφέρον να δούμε πως η Δυτική κοινωνία *εμαθήτευσε* τους τελευταίους αιώνες, αφού το διάστημα αυτό συμπίπτει με την ραγδαία ανάπτυξή της.

Ο Gehard Mensch στο βιβλίο του *“Το Τεχνολογικό Αδιέξοδο”*³ συσχέτισε τις επιστημονικές ανακαλύψεις από το 1700 μέχρι το 1960 με τις αντίστοιχες τεχνολογικές εφαρμογές τους. Από τη συσχέτιση αυτή διαπίστωσε διάφορους *κύκλους μαθήσεως*. Από τη μαθηματική ανάλυση των *κύκλων* αυτών⁴ συνάγεται ότι:

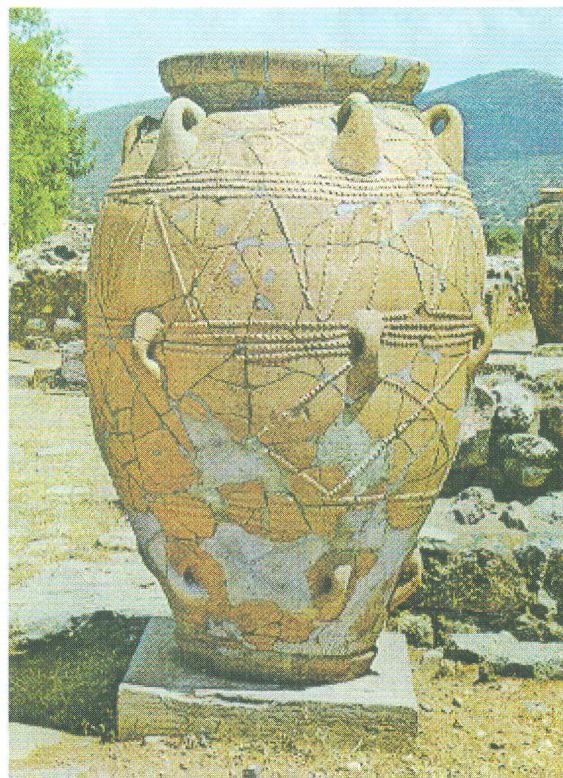
1. Η εξέλιξη των επιστημονικών ανακαλύψεων σε κάθε *κύκλο* αποδίδεται αρκετά καλά από την υπόθεση της *“μαθητεύουσας κοινωνίας”*.
2. Οι καινοτομίες ακολουθούν τις επιστημονικές ανακαλύψεις με καθυστέρηση, η οποία όμως μειώνεται συνεχώς, δηλαδή η εκμετάλλευση των επιστημονικών γνώσεων γίνεται συνεχώς ταχύτερα.
3. Στον πρώτο, π.χ., *κύκλο μαθήσεως* (από το 1708 μέχρι το 1866), χρειάστηκαν μόνο 70 χρόνια για να επιτευχθούν 21 καινοτομίες. Η κυοφορία όμως των επιστημονικών ανακαλύψεων στις οποίες βασίστηκαν οι καινοτομίες αυτές διήρκεσε 140 χρόνια, περίπου.

Κατά τη διάρκεια αυτού του *“κύκλου μαθήσεως”*, ο μέσος χρόνος ανά ανακάλυψη ή καινοτομία ήταν γύρω στα 7 και στα 3 χρόνια, αντίστοιχα! Αλλά οι ρυθμοί αυτοί είναι περίπου 20 έως 40 φορές μεγαλύτεροι από ό,τι ήταν τα τελευταία 2.000 χρόνια π.Χ. Δηλαδή, μέσα στα 50 χρόνια της ουσιαστικής παραγωγικής ζωής του ανθρώπου (από 15 μέχρι 65 ετών) αντιστοιχούσαν στα τέλη του 18ου αιώνα περίπου 7 σημαντικές ανακαλύψεις και 17 καινοτομίες!

Η ανάλυση των δεδομένων του G. Mensch δείχνει ακόμη (βλ. Υποσημείωση 4) ότι έκτοτε ο *χρόνος μαθητείας* και ο μέσος χρόνος ανά ανακάλυψη ή καινοτομία ελαττώθηκε ακόμη περισσότερο. Από τις αρχές του 20ου αιώνα ο άνθρωπος καλείται να κατανοήσει μέσα στα 50 χρόνια της παραγωγικής ζωής του γύρω στις 25 σημαντικές ανακαλύψεις και 50 καινοτομίες!

Προφανώς, η ομαλή πορεία της κοινωνίας συναντάει ένα σοβαρό εμπόδιο, ένα *φράγμα*, γιατί είναι ουσιαστικά αδύνατο να δοκιμάσει μέσα σε 1 έτος ένα νέο επίτευγμα και να διαπιστώσει εάν αυτό είναι χρήσιμο και αβλαβές ή όχι για το κοινωνικό σύνολο!

Ενώ, λοιπόν, πριν τον 18ου αιώνα μια καινοτομία απαιτούσε την ενσωμάτωση γνώσεως και εμπειρίας τουλάχιστον μιας γενεάς, στα τέλη του αιώνα μας η ενσωμάτωση αυτή γίνεται μέσα σε μερικά μόλις χρόνια. Αλλά το συστημικό πρόβλημα, δηλαδή η δημιουργία *φράγματος* στον κοινωνικό έλεγχο, αποκαλύπτεται

πλήρως, εάν παρατηρήσει κανείς ότι στις ημέρες μας ο χρόνος κυήσεως μιας καινοτομίας, ο οποίος ανέρχεται σε 1 ή 2 έτη, ανταποκρίνεται άριστα στις ανάγκες της βιομηχανίας, στην οποία ο ορίζοντας έρευνας και ανάπτυξης κυμαίνεται μεταξύ 3 και 5 ετών. Ένα τόσο μικρό χρονικό διάστημα όμως καθιστά πρακτικώς αδύνατη την επαρκή κατανόηση των βασικών φυσικών φαινομένων στα οποία βασίζονται τα εκάστοτε καινοτόμα προϊόντα, ως και τον επαρκή έλεγχο τυχόν βλαπτικών συνεπειών τους. Βιώνουμε, λοιπόν σήμερα, την εκ πρώτης όψεως παράλογη βιασύνη της βιομηχανίας να ρίχνει στην αγορά συνεχώς μεγαλύτερη ποικιλία καινοτομικών προϊόντων, για τα οποία ούτε οι επιστήμονες γνωρίζουν κάθε φορά αρκετά, ούτε βέβαια η κοινωνία έχει ενημερωθεί για τους τρόπους και τα όρια της αβλαβούς χρήσεώς των. Τα παραδείγματα πολλά και καθημερινά πλέον. Τα πλέον πρόσφατα, οι τρελλές αγελάδες και οι γενετικά μεταλλαγμένες τροφές⁵, ενώ αναμένονται σύντομα και “προϊόντα” από την κλωνοποίηση ζώων. Τελευταία, άρχισαν να ακούονται όλο και περισσότερες υπεύθυνες επισημάνσεις του σχετικού κοινωνικού προβλήματος:

1. Τον περασμένο Αύγουστο, ο διακεκριμένος επί των γενετικώς μεταλλαγμένων προϊόντων ερευνητής Arpad Putzai του Rowell Institute στο Aberdeen της Σκωτίας δήλωσε στο BBC:
“Πρέπει να είμαστε πολύ πιο προσεκτικοί με τα προγράμματα ελέγχων. Έχουν κόστος, είναι χρονοβόρα, αλλά εν πάσει περιπτώσει είναι η μόνη οδός που μπορεί κανείς να διαπιστώσει διαφοροποιήσεις. Ζητάμε λιγότερη βιασύνη και περισσότερους ελέγχους”.
2. Ο γνωστός από το βιβλίο του *The End of Work* (1995, New York, ISBN 0-87477-824-7) οικονομολόγος Jeremy Rifkin θέτει τα εξής ερωτήματα για τις πιθανές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της γενετικής τεχνολογίας:
· Ποιος θα έχει την ευθύνη, π.χ. από μία μεταπήδηση ενός γονιδίου, που έχει ζιζανιοκτόνο δράση σ’ ένα φυτό, σε ένα άλλο βιολογικό σύστημα;
· Ποιος θα πληρώσει εάν υπάρξει μια καταστροφή;
· Καμία Ασφαλιστική εταιρεία δεν προσφέρει κάλυψη γιατί δεν μπορεί να αποτιμηθεί ο κίνδυνος

Στο ερώτημα, λοιπόν, εάν μπορεί ο άνθρωπος, η κοινωνία γενικότερα, να μάθει και να ελέγξει τόσα πολλά καινούργια πράγματα με τόσο γοργούς ρυθμούς, φαίνεται ότι πρέπει να απαντήσουμε με ένα όχι! Παρ’ όλα αυτά, η βιασύνη της βιομηχανίας αποκρύπτεται συνήθως, χάριν της Αρχής της μεγίστης οικονομικής αποδόσεως. Μιας αρχής η οποία βλέπει σε μια επιστημονική ανακάλυψη ή σε ένα τεχνολογικό επίτευγμα μόνο το κέρδος. Καλή καινοτομία θεωρείται εκείνη που αποφέρει κέρδη σε κάποιους μέσω της ευρείας καταναλώσεως. Το εάν η καινοτομία αυτή είναι επωφελής ή επιζήμια για τον άνθρωπο, φαίνεται να μην απασχολεί καθόλου τους μετόχους των εταιρειών. Ακόμη, τι γίνεται με τα επιτεύγματα που

δεν αποφέρουν κέρδος; Είναι άχρηστα;

Αυτό, λοιπόν, που άρχισε ως ανθρώπινη περιέργεια, δηλαδή η Επιστήμη, και εκείνο που απετέλεσε την ελπίδα για καλύτερη ζωή, δηλαδή η Τεχνολογία, έγιναν πλέον οι μοχλοί για μια όλο και με ταχύτερους ρυθμούς οικονομική ανάπτυξη που δεν είναι πάντοτε υπέρ της ανθρωπότητας. Έτσι, στην εποχή μας ζούμε, από τη μία πλευρά την υποβάθμιση της πνευματικής αξίας της επιστήμης και της ευεργετικής χρήσεως της τεχνολογίας, και από την άλλη την ποδηγέτηση της κοινωνίας μέσω της Αρχής που προανέφερα. Φοβούμαι ότι και οι δύο αυτές εξελίξεις συνιστούν μια βαθιά ποιοτική αλλοίωση, την Αχίλλειο πτέρνα, της σύγχρονης κοινωνίας, γιατί δεν ανταποκρίνονται στις αξίες του ανθρώπου.

Ατενίζοντας όλα αυτά, παλαιά, τωρινά και επικείμενα, κατανοεί κανείς ίσως τη θέση του Αμερικανού οικονομολόγου Lester Thurow (Βλ. Κεφάλαιο 14 στο βιβλίο του *Το μέλλον του Καπιταλισμού*, 1996, Εκδόσεις Λιβάνη Αθήνα 1997, ISBN 960-236-854-3), ότι οι ανεπτυγμένες κοινωνίες έχουν μπει τις τελευταίες δεκαετίες σε μία φάση “εστιγμένης ισορροπίας”. Δηλαδή, σε μια φάση στην οποία η προηγούμενη σταθερή κατάσταση μεταβάλλεται ταχύτατα ενώ η νέα κατάσταση θα σχηματιστεί απότομα⁶.

Παρόμοιες συστημικές αλλαγές έζησαν οι κοινωνίες και στο παρελθόν, π.χ. κατά τη μετάβαση από την εποχή του χαλκού σε εκείνη του σιδήρου, από την Ελληνιστική στη Ρωμαϊκή, από την Φεουδαρχία στον Καπιταλισμό. Αλλά οι παλαιότερες αυτές αλλαγές έγιναν μέσα στα πλαίσια τεχνολογιών που ήταν περιορισμένης ισχύος και βραδείας εξελίξεως. Στη τρέχουσα όμως συστημική αστάθεια, ακόμη και οι πλέον εφιαλτικές εκβάσεις είναι κατ’ αρχήν πιθανές, γιατί είναι τεχνολογικά εφικτές. Αλλά, ακόμη και οι λιγότερο εφιαλτικές θα θίξουν τον άνθρωπο βαθύτατα, γιατί θα του επιβάλλουν πολλές σημαντικές αλλαγές σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα και μέσα σε ένα πολύ ανασφαλές κοινωνικό περιβάλλον. Η ΝΑΤΟϊκή επίθεση εναντίον της Γιουγκοσλαβίας προϊδεάζει για το είδος των αλλαγών κατά την παρούσα εστιγμένη ισορροπία. Φαίνεται, λοιπόν, ότι η απάλειψη ή έστω η σημαντική ελάττωση του φράγματος αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση, όχι μόνον για να ελεγχθεί η ταχύτητα της μεταβάσεως σε μια νέα κοινωνικο-οικονομική δομή, αλλά και για να είναι η δομή αυτή συμβατή με τις ανθρωπιστικές αξίες. Βεβαίως δεν γίνεται να γυρίσουμε σε παλαιότερες εποχές προκειμένου να απαλείψουμε το φράγμα που ορθώνεται μπροστά στην πορεία μας σήμερα. Έτσι, το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να μελετήσουμε καλύτερα την παρούσα εποχή και τις προοπτικές της, ώστε να βρούμε τους απαιτούμενους νέους κανόνες για τη δομή και λειτουργία της κοινωνίας του αύριο. Νομίζω ότι είναι σήμερα πάλη πολύ επίκαιρη η επισήμανση του Francis Bacon: αυτός που δεν θα εφαρμόσει νέες θεραπείες πρέπει να αναμένει νέα κακά, γιατί ο χρόνος είναι ο μεγάλος

τερος καινοτόμος. Προβάλλει, λοιπόν, το ερώτημα: ποιες νέες θεραπείες απαιτούνται για να εξουδετερωθεί ή έστω να χαμηλώσει το φράγμα που ορθώνεται στη γνώση και στην αβλαβή χρήση της, λόγω της βιασύνης για την κερδοφόρα εκμετάλλευση κάθε καινοτομίας;

Μία απάντηση, ως προς την τεχνική πλευρά του θέματος, λέει ότι η ίδια η τεχνολογία θα συμβάλλει, μέσω ταχύτερων Η/Υ και εικονικής πραγματικότητας, σε μια εικονική αύξηση του χρόνου και ταυτόχρονη ελάττωση του κόστους των δοκιμών. Πράγματι, όλο και περισσότερο θα γίνεται εφικτό ο άνθρωπος να προσομοιώνει και να μελετά με αυτά τα εργαλεία τις δυνατότητες και τις επιπτώσεις ενός επιτεύγματος. Έξ' άλλου, τέτοια εργαλεία χρησιμοποιούνται ήδη για στρατιωτικούς σκοπούς.

Είναι, όμως φανερό ότι αυτή η καθαρά τεχνική απάντηση δεν μπορεί να επιλύσει το συστημικό πρόβλημα, έστω και εάν δεχθούμε ότι τέτοιες προσομοιώσεις θα οδηγούν σε αρκετά ασφαλείς εκτιμήσεις. Και ο λόγος είναι ότι, η απάντηση αυτή δεν εξασφαλίζει ότι θα ερωτάται η κοινωνία, εκτός ολίγων τεχνοκρατών, για το κατά πόσο οι εκτιμώμενοι κίνδυνοι και τα αντίστοιχα οφέλη για τους ανθρώπους είναι αποδεκτά ή όχι!

Χρειάζεται, λοιπόν, και μια απάντηση που θα αναφέρεται στην συστημική πλευρά του ερωτήματος: Για να αποκαλύψουμε κάπως καλύτερα αυτή την πλευρά, χρειάζεται να θέσουμε ακόμη δύο συμπληρωματικά ερωτήματα:

- πως η κοινωνία θα επιβάλλει μια λιγότερο βιαστική και περισσότερο ασφαλή χρήση των εκάστοτε νέων γνώσεων;
- πως θα επιμερίσει το σχετικό πρόσθετο κόστος, ώστε να συνεισφέρουν σ' αυτό και αυτοί που κερδίζουν από τα καινοτομικά προϊόντα;

Είναι προφανές ότι μέσα στα πλαίσια του μεσουρανούστος σήμερα νεο-φιλελευθερισμού, της θεοποίησης της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς, αποτελεί μάλλον χίμαιρα το να περιμένει κανείς ότι θα γίνει δεκτή μια επιβράδυνση της εκμεταλλεύσεως επιστήμης και τεχνολογίας, πόσο μάλλον μια κοινωνικά δίκαιη κατανομή του σχετικού κόστους.

Η προοπτική, λοιπόν, δεν είναι ρόδινη, αλλά ούτε και συμβατή με την επιβίωση της ανθρωπότητας, γιατί νομίζω ότι μία κοινωνία δεν μπορεί να επιβιώσει εάν λειτουργεί μόνο βάσει την Αρχή της μεγίστης οικονομικής αποδοτικότητας.

Πράγματι, το καταστροφικό μιας τέτοιας πορείας αναδεικνύεται έμμεσα από τα συμπεράσματα της πολύχρονης έρευνας πάνω στη σημασία της επικοινωνίας για την επιβίωσή εμβίων όντων. Πρόσφατα (1997) οι Amotz και Avishag ZAHAVI στο σχετικό βιβλίο τους "Η Αρχή του Μειονεκτήματος" (*The Handicap Principle*, 1997 Oxford Univ. Press ISBN 0-19-510035-2), αποκαλύπτουν ότι η Δαρβινική Αρχή της φυσικής επιλογής βάσει της μεγίστης αποδοτικότητας πρέπει να συμπληρωθεί με μια νέα Αρχή, η οποία επισημαίνει ότι τα έμβια όντα, στην

προσπάθειά τους να επιβιώσουν, δαπανούν ενέργεια για να επεξεργασθούν τις εκάστοτε περιρρέουσες πληροφορίες προκειμένου να στείλουν στη συνέχεια τα κατάλληλα μηνύματα σε φίλους και εχθρούς. Προφανώς, η δαπάνη αυτή φέρνει πρόσκαιρα κάθε έμβιο ον σε μειονεκτική θέση. Η ανωτέρω Αρχή υποδεικνύει σε ποια κατεύθυνση πρέπει να ψάξουμε για μια απάντηση στα προηγούμενα ερωτήματα. Η Αρχή του Μειονεκτήματος υποδεικνύει, δηλαδή, ότι η κοινωνία για την επιβίωσή της θα πρέπει να καταβάλει το κόστος επεξεργασίας και διαχύσεως των εκάστοτε νέων γνώσεων.

Η έννοια του Κοινωνικού Κράτους ενσωματώνει την υπόδειξη της άγνωστης μέχρι πρόσφατα νέας αυτής Αρχής, αφού προβλέπει την δωρεάν, ή με μικρή επιβάρυνση, παροχή στους πολίτες του κάποιων βασικών κοινωνικών αγαθών, όπως π.χ. παιδεία, υγεία κτλ. Σήμερα, όμως, που το Κοινωνικό Κράτος τείνει να περιοριστεί δραστικά και η τεχνολογική εξέλιξη δείχνει ότι στην οικονομία του 21ου αιώνα εκείνο που θα έχει τη μεγαλύτερη αξία είναι το γνωστικό περιεχόμενο των προϊόντων, η Αρχή του Μειονεκτήματος πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπ' όψιν στην επίλυση του συστημικού προβλήματος της κοινωνίας μας. Ήδη, αναδεικνύεται η πρωτεύουσα οικονομική αξία του ανθρωπίνου κεφαλαίου και όχι των πρώτων υλών και των μέσων παραγωγής, αφού τα προϊόντα συνεχώς απουλοποιούνται και παράλληλα ενσωματώνουν όλο και περισσότερη γνώση. Αυτή η τάση χρήζει ιδιαίτερης προσοχής από φοιτητές και διδάσκοντες.

Κατά συνέπεια, το πρώτο κρίσιμο αγαθό που πρέπει να διασφαλίσει στον πολίτη μια νέα κοινωνικο-οικονομική δομή είναι μηδαμινό κόστος για την διά βίου εκπαίδευσή του. Χωρίς αυτό το αγαθό θα οδεύσουμε σ' ένα νέο Μεσαίωνα!

Το δεύτερο κρίσιμο αγαθό που πρέπει να εγγυάται ένα νέο Κοινωνικό Συμβόλαιο είναι η ενεργός σύμπραξη του πολίτη στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων για την οικονομική εκμετάλλευση επιστήμης και τεχνολογίας. Χρειάζονται, δηλαδή, καινούργιες αρχές και κανόνες συμμετοχής στην κοινωνία γιατί είναι φανερό ότι το σημερινό Συμβόλαιο ούτε από απόψεως αξιακού πλαισίου, ούτε από απόψεως πολιτικής οργανώσεως, πόσο μάλλον λειτουργίας, επιτρέπει ή διευκολύνει μια τόσο ουσιαστική και αναγκαία σύμπραξη των πολιτών στα πράγματα. Δεν υπάρχουν, όμως, ακόμη ορατές λύσεις στο συστημικό πρόβλημα που περιέγραψα. Ο λόγος της δυστοκίας, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, είναι ότι το πρόβλημα είναι ως προς τη φύση του τελείως καινούργιο για την ανθρωπότητα. Κατά συνέπεια η λύση του πρέπει να αναζητηθεί μέσω της διατυπώσεως ερωτημάτων επί των αρχών και επί των εφικτών χειρισμών. Αυτό το είδος προσεγγίσεως των πραγμάτων χαρακτηρίζει την αρχαία Ελληνική σκέψη, όπως επεσήμανε και ο Werner Heisenberg το 1955 στο βιβλίο του *Das Naturbild der heutigen Physik* (1995, Rowohlt Verlag, Hamburg).

Προφανώς, μια τέτοια προσέγγιση πρέπει να λάβει υπ’ όψιν της και τα πορίσματα όλων των μεγάλων στοχαστών από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ιδιαίτερα, όσων διείδαν εγκαίρως το πρόβλημα που θα δημιουργούσε η άκρατη οικονομική εκμετάλλευση της γνώσεως. Στοχαστών, όπως ο κοινωνιολόγος Ostwald Spengler (βλ. *Man and Technics*, Roworth & Co., London 1932), αλλά και πολλών άλλων στις ημέρες μας, όπως ο οικονομολόγος Lester Thurow ή ο *πατέρας της Νανοτεχνολογίας* Eric Drexler ή ο πολιτικός αναλυτής Noam Chomsky. Όλοι μιλάνε για την ανάγκη μιας νέας οργανώσεως της κοινωνίας προκειμένου να αποφευχθούν περαιτέρω απάνθρωπες εξελίξεις. Αλλά όπως επεσημάνθη στην αρχή, δεν έχουν φανεί ακόμη *βιώσιμες λύσεις* για μια καλύτερη κοινωνικο-οικονομική δομή. Γι’ αυτό, το άρθρο αυτό κλείνει με δύο παρατηρήσεις που αφορούν τουλάχιστον στην προετοιμασία μας για την προσέγγιση των λύσεων:

Πρώτον, νομίζω ότι είναι πολύ χρήσιμο ο καθένας μας να ενσκήψει πάλι στις αρχές δομήσεως μιας κοινωνίας, ξεκινώντας από τα ανυπέρβλητα κείμενα της αρχαίας Ελληνικής σκέψης. Η προτροπή αυτή δεν πηγάζει από ρομαντισμό ή προγονο-λαγνεία. Απλώς πιστεύω και εγώ ότι τα κείμενα αυτά αποκαλύπτουν τη σημασία των ανθρωπιστικών αξιών στην κοινωνία, μια και αυτές οι αξίες είναι εκείνες που κατά βάση θα απειληθούν στη νέα εποχή, εάν αφεθούν τα πράγματα μόνο στους κανόνες της *ελεύθερης αγοράς*.

Νομίζω, δηλαδή, ότι εκείνο που χρειάζεται πρωτίστως η σημερινή, άκρως τεχνολογική και *αγοραία*, κοινωνία μας είναι ενίσχυση των ανθρωπιστικών σπουδών, ώστε να μπορέσει ο καθένας να διαμορφώσει ένα όραμα που δεν θα στοχεύει μόνο στο καλύτερο αυτοκίνητο, αλλά και στην καλύτερη παιδεία, στην καλύτερη ποιότητα ζωής για όλους, στον καλύτερο άνθρωπο, γενικότερα. Ο Δημήτρης Γληνός, στην Εισαγωγή της μεταφράσεως του *Σοφιστή* του Πλάτωνα, διετύπωσε ήδη από το 1941 αυτή τη χρησιμότητα των ανθρωπιστικών σπουδών ως εξής: “*Γιατί ένα πράγμα είναι βέβαιο. Από τους δρόμους, που άνοιξαν οι αρχαίοι Έλληνες και οι Ρωμαίοι, θα περάσει αναγκαστικά για να βαδίσει παραπέρα κι’ ο νέος κόσμος, αν πρόκειται να σημαίνει συνέχεια και προκοπή του πολιτισμού και όχι ξαναγύρισμα σε περασμένα σκοτάδια και βαρβαρότητα*”.

Δεύτερον, νομίζω ότι η πορεία μας προς τον 21ον αιώνα δεν πρέπει να συνεχίσει να καθοδηγείται μόνο από την *εργαλειακή* χρήση του *Ορθού Λόγου*, του *ratio*. Μια τέτοια αποκλειστικά για πρακτικούς σκοπούς χρήση του, ακυρώνει τελικώς τον *Ορθό Λόγο* ως θεμελιώδη ανθρωπιστική αξία. Η σύγχρονη *ταύτιση* της επιστήμης και τεχνολογίας με την οικονομία της ελεύθερης αγοράς είναι απόρροια αυτής της ακυρώσεως του ανθρωπιστικού περιεχομένου του *Ορθού Λόγου*. Ο ακόλουθος παραλληλισμός της μυθικής πορείας του πολυμήχανου Οδυσσέα προς την Ιθάκη και του Αινεία προς το άγνωστο

δείχνει ότι ίσως χρειάζεται να πορευθούμε προς το άγνωστο με *Ορθόν Λόγον* εμπνευσμένο από τον Μύθο, δηλαδή και από την σύλληψη της πραγματικότητας σύμφωνα με τις αξίες και τις ελπίδες των ανθρώπων! Ο Οδυσσέας ήταν ο νικητής, ενώ ο Αινείας ο ηττημένος του Τρωϊκού πολέμου. Ο Οδυσσέας, παρ’ όλον ότι εγνώριζε πού ήθελε να πάει, έχασε όλους τους συντρόφους του στην πορεία προς την Ιθάκη και το βασίλειό του το σκέπασε γρήγορα η λήθη. Δηλαδή, δεν ξεπέρασε το *φράγμα* που δημιούργησε ο ίδιος με το πολυμήχανον της σκέψεως και της συμπεριφοράς του.

Αντίθετα, ο Αινείας εγκατέλειψε την Τροία μη γνωρίζοντας πού θα πάει, κατάφερε όμως να φθάσει με τους συντρόφους του αβλαβής στη δυτική ακτή της Ιταλίας, όπου ίδρυσε το Λάτιο, απ’ όπου ξεπήδησε η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία.

Ποια η αποφασιστική διαφορά των δύο ανδρών;

Ο Βιργίλιος στην *Αινειάδα* γράφει ότι ο Αινείας ήταν ευσεβής, ιδιότητα που σίγουρα δεν είχε ο Οδυσσέας. Στα πλαίσια του παραλληλισμού αυτού, η λέξη *ευσεβεία* έχει ευρύτερη έννοια από τον σεβασμό προς τα Θεία. Έχει την έννοια του *σεβασμού των ανθρωπιστικών αξιών*, γενικότερα.

Μάλλον, λοιπόν, το βασικό στοιχείο της πορείας προς τον 21ο αιώνα πρέπει να είναι ο σεβασμός των ανθρωπιστικών αξιών για να ξεπεράσουμε το *φράγμα* που ορθώνεται μπροστά μας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Το άρθρο αυτό βασίζεται στην διάλεξη που έδωσε ο συγγραφέας στις 30 Απριλίου 1999 στα πλαίσια των Σεμιναρίων του Τμήματος Φυσικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

² Αυτή η μη γραμμική εξάρτηση εκφράζεται από την διαφορική εξίσωση του Volterra (1928):

$dF(t) = F(1-F)dt$, όπου $F(t)$ - η Λογιστική Συνάρτηση - παριστά τον λόγο όσων έμαθε ήδη κάποιος προς το σύνολο όσων έχει να μάθει στα πλαίσια ενός μαθήματος, δηλαδή $N(t)/N_0$. Για περισσότερα στοιχεία βλέπε: α) N.S. Goel, S.C. Matra και E.W. Montroll “On the Volterra and Other Nonlinear Models of Interacting Population” στο *Review of Modern Physics* 43 (1971) p231. β) V. Peterka “Macrodynamics of Technological Change: Market Penetration by New Technologies” στο Report RR-77-22 (1971) του International Institute for Applied Systems Analysis.

³ “Das Technologisch Patt”, έκδοση Umschau Verlag, Frankfurt am Main, 1979.

⁴ Βλέπε την εργασία “Society as a Learning System” του C. Marchetti στο περιοδικό *Syracuse Scholar* (1981) σελ. 21-37. Επίσης εργασίες του International Institute for Applied Systems Analysis στη διεύθυνση του Διαδικτύου <http://www.iiasa.ac.at/>.

⁵ Στο διάστημα που πέρασε από την διάλεξη της 30ης Απριλίου μέχρι τα μέσα Ιουνίου 1999, που εδόθη το παρόν κείμενο προς δημοσίευση, η αποκάλυψη της μολύνσεως βιομηχανοποιημένων τροφών με Διοξίνες αποτελεί μια ακόμη επιβεβαίωση των εκτιμήσεων που εκτίθενται στο παρόν άρθρο.

⁶ Ο Stephen Jay Gould διετύπωσε πρώτος τη θεωρία της εστιγμένης ισορροπίας, η οποία λέει ότι η εξέλιξη δεν γίνεται βαθμηδόν αλλά, μάλλον, παρουσιάζει στατικές περιόδους που ακολουθούνται από σύντομες περιόδους αλλαγής. Η εργασία του Ernst Mayr επί της εξελικτικής Βιολογίας συνέσφερε τη βάση για την ανωτέρω θεωρία.

Το σύγχρονο Πανεπιστήμιο και ο ρόλος του στις απαιτήσεις της κοινωνίας

Χρήστος Μασσαλάς
Πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Το Πανεπιστήμιο αν και δημιουργήθηκε πριν 900 χρόνια παραμένει ένα από τα μεγαλεία της ανθρώπινης σκέψης και ένας από τους θριάμβους της ανθρώπινης φαντασίας. Είναι ο χώρος γένεσης και μετάδοσης της γνώσης και της πνευματικής δημιουργίας. Τα επιτεύγματα και η συμβολή των πανεπιστημίων αποτελούν το σπουδαιότερο παράγοντα διαμόρφωσης της σύγχρονης κοινωνίας. Στην πορεία αναμόρφωσής της αναμορφώνεται και το ίδιο συντονίζοντας την εξέλιξή του με τους ρυθμούς και τις προκλήσεις της.

Το περιβάλλον του σύγχρονου ατόμου μεταβάλλεται και παράλληλα καθίσταται περισσότερο πολύπλοκο. Η παγκόσμια οικονομία μετασχηματίζεται από βιομηχανική σε οικονομία που βασίζεται στην πληροφορία και τη γνώση, ο ανταγωνισμός αυξάνει με έντονους ρυθμούς, η εκπαίδευση και η επιχειρηματικότητα παγκοσμιοποιούνται, οι νέες τεχνολογίες εισάγονται σε όλες τις δραστηριότητες του ατόμου και η σύνθεση του εργατικού δυναμικού μεταβάλλεται όπως μεταβάλλονται και οι αξίες και οι προσδοκίες των μελών που το συγκροτούν.

Στο σημερινό πολύπλοκο κόσμο των αλλαγών, όπου η γνώση και οι δεξιότητες υποδιπλασιάζονται μέσα σε λίγα χρόνια, η εκπαίδευση δεν είναι πλέον το εφόδιο που αποκτάται κατά τη νεαρή ηλικία για να καλύψει τις ανάγκες μιας ολόκληρης ζωής.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση και η επανεκπαίδευση των ενηλίκων αποτελεί προϋπόθεση για την κοινωνική θωράκιση και επιβίωση του ατόμου και την οικονομική επιβίωση των κοινωνιών. Η μετάθεση προτεραιοτήτων από τους φυσικούς στους ανθρώπινους πόρους αποτελεί πλέον προϋπόθεση για τη δημιουργία συγκριτικών πλεονεκτημάτων στον κλιμακούμενο παγκόσμιο ανταγωνισμό. Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει το ρόλο του ανθρώπινου κεφαλαίου στη νέα παγκόσμια οικονομία όπως επίσης και την ανάγκη του παραγωγικού ιστού σε κατάλληλα εκπαιδευμένο

και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό. Στο διεθνές αυτό περιβάλλον είναι πλέον κατανοητό ότι το άυλο και δυσδιάκριτο προϊόν που λέγεται γνώση αποτελεί το δυναμικότερο στοιχείο της σύγχρονης ζωής που επηρεάζει κατά τρόπο καταλυτικό την άνοδο και πτώση επαγγελμάτων, κοινωνικών τάξεων, περιοχών ή και κρατών.

Για να επιβιώσουν οι κοινωνίες στο διαμορφωμένο "οικουμενικό γίγνεσθαι" πρέπει να βασιστούν στο υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης των πολιτών τους. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση χαρακτηρίζεται πλέον ως σχεδόν απαραίτητη για όλους τους πολίτες. Όπως είναι γνωστό, ο σκοπός της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχει μετατοπιστεί αρκετά με την πάροδο του χρόνου. Αρχικά ήταν η δημιουργία ηγετικών στελεχών της κοινωνίας (επιστημόνων, ερευνητών, πολιτικών...). Αργότερα ήταν η μόρφωση σε ορισμένο τομέα επαγγελματικής απασχόλησης και ο πτυχιούχος ακολουθούσε κατά κανόνα το αντίστοιχο επάγγελμα. Σήμερα ο σκοπός της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εξακολουθεί να είναι κυρίως η επαγγελματική αποκατάσταση, αλλά αυτή η σύνδεση έχει εξασθενήσει σημαντικά στην πράξη. Η αποσύνδεση του πτυχίου από το επάγγελμα είναι πλέον μία αναπόφευκτη συνέπεια της εξέλιξης της κοινωνίας και συγχρόνως ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της.

Πρέπει να τονιστεί ότι στην τριτοβάθμια εκπαίδευση διδάσκονται γνώσεις και δεξιότητες που είναι γνωστές και αποδεκτές, ενώ αυτό δεν ισχύει πλήρως στην τεταρτοβάθμια εκπαίδευση όπου η επιστημονική έρευνα διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο. Στην τεταρτοβάθμια εκπαίδευση σκοπός είναι η διδασκαλία ερευνητικών μεθόδων και η ανάπτυξη ερευνητικών ικανοτήτων από τον μεταπτυχιακό φοιτητή, ώστε να μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη πρωτότυπης επιστημονικής έρευνας και τη δημιουργία νέας γνώσης. Παρατήρηση: στην ελληνική πραγματικότητα είναι αναγκαία η σαφής οριοθέτηση των ρόλων ΑΕΙ και ΤΕΙ προκειμένου να αποτραπούν οι συγχύσεις

και να εξαλειφθούν οι αντιπαλότητες.

Στο σημερινό κόσμο που μετασχηματίζεται κατά τρόπο πρωτοφανή στην ιστορία, είναι βέβαιο ότι οι υπάρχουσες δομές στα ΑΕΙ πρέπει σε κάποιο βαθμό να αναθεωρηθούν /συμπληρωθούν και μαζί να δημιουργηθούν μηχανισμοί αλληλεπίδρασής τους με τον παραγωγικό ιστό. Άλλωστε το Πανεπιστήμιο, ως τμήμα της κοινωνίας, αντανακλά τις αντιθέσεις της και δανείζεται τους δικούς της σκοπούς, αλλά ως κριτική συνείδηση στην πορεία του μετασχηματισμού της, οφείλει με φαντασία και τόλμη να προετοιμάσει το νέο κόσμο και να διαπλάσει τη νέα ελπίδα.

Το σύγχρονο Πανεπιστήμιο πρέπει να δώσει λύσεις στα προβλήματα που σχετίζονται με το κόστος λειτουργίας, την εκπαίδευση μεγάλου αριθμού νέων ανθρώπων, την τροφοδότηση του δημοσίου και ιδιωτικού φορέα με κατάλληλο στελεχιακό δυναμικό, την ποιότητα και τη διαθεσιμότητα της επιστημονικής έρευνας, την αναδιάρθρωση των ακαδημαϊκών μονάδων και την εισαγωγή νέων γνωστικών αντικειμένων, την ανταπόκριση στην πρόκληση των νέων τεχνολογιών, τη διατήρηση του ακαδημαϊκού του χαρακτήρα, το συνεχή διάλογό του με την κοινωνία.

Στην πορεία της αναμόρφωσής του έχει ανάγκη εκείνων των στελεχών που μπορούν να εμπνεύσουν, να πείσουν και να μυήσουν τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας στις καινοτόμες εκείνες ατομικές και ομαδικές δημιουργικές διεργασίες που θα συμβάλλουν στην κλιμακωτή μεταρρύθμιση. Βασικές παράμετροί στη διαδικασία ανανέωσης είναι η ποιότητα του τελικού προϊόντος, η ενσωμάτωση στους σχεδιασμούς της μελλοντικής προοπτικής, η αντίδρασή του με βάση τα ισχυρά σημεία και τις αδυναμίες σε σχέση με τις ευκαιρίες και απειλές του περιβάλλοντος, η γνώση της θέσης του στο σημερινό κόσμο.

Όπως είναι γνωστό ο κλασικός τρόπος αντιμετώπισης της αύξησης των εκπαιδευομένων είναι δαπανηρός, απαιτεί χρόνο για δημιουργία υποδομών και δεν ανταποκρίνεται ευέλικτα στις πιεστικές ανάγκες και απαιτήσεις της κοινωνίας. Ένα βασικό δίκτυο τηλεπικοινωνιών μεγάλης ταχύτητας όχι μόνο θα βοηθήσει στην παροχή παιδείας υψηλών προ-διαγραφών και μικρού κόστους, αλλά και θα ενισχύσει τη συνεκτικότητα του δημόσιου τομέα, τη μείωση των κόστους υπηρεσιών του ιδιωτικού τομέα, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την ενίσχυση της περι-φέρειας,...

Με μία τέτοια δικτυακή υποδομή και αναπτυγμένη παιδεία η Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει το χώρο αναφοράς στη Βαλκανική χερσόνησο και την Ανατολική Μεσόγειο, καθώς και κέντρο παραγωγής και εξαγωγής υπηρεσιών.

Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα έχουν δημιουργηθεί με την εκπεφρασμένη ή υποδηλούμενη πρόθεση στράτευσής τους στην προσπάθεια βελτίωσης της γενικότερης ποιότητας ζωής των τοπικών κοινωνιών.

Η ενσωμάτωση του προβληματισμού της παραγωγής στα προγράμματα σπουδών, η λειτουργία

κοινών εξειδικευμένων προγραμμάτων ΑΕΙ - παραγωγής για προσαρμογή των στελεχών των επιχειρήσεων στις νέες τεχνολογίες, η απρόσκοπτη μεταφορά των ερευνητικών αποτελεσμάτων με την αποτελεσματική μετατροπή τους η ενσωμάτωσή τους σε νέα προϊόντα ή μεθόδους και τεχνικές παραγωγής και η δημιουργία περιβάλλοντος καινοτομίας θα αυξήσουν το κύρος του Πανεπιστημίου στην κοινωνία. Είναι προφανές ότι οι σχέσεις ιδιωτικού τομέα ΑΕΙ πρέπει να εξακολουθούν να διέπονται από σεβασμό προς την ελευθερία της έρευνας και την ελεύθερη ροή και διάχυση πληροφοριών και γνώσης προς όφελος της κοινωνίας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ακαδημαϊκή ελευθερία πρέπει να προστατεύεται, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα στα φωτισμένα μυαλά να ανοίγουν νέα πεδία επιστημονικής αναζήτησης και να προετοιμάζουν την κοινωνία για την αντιμετώπιση νέων προκλήσεων. Οι συνεχείς όμως κοινωνικές μεταβολές επιβάλλουν την ανάγκη ενός επαναπροσδιορισμού της κοινωνικής ευθύνης των εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

Η συνεργασία ΑΕΙ - παραγωγής προϋποθέτει τη διάθεση συνεργασίας του παραγωγικού ιστού που στην περίπτωση της χώρας μας χαρακτηρίζεται ως αδιευκρίνιστη λόγω και των διαρθρωτικών της προβλημάτων. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας προσαρμογής στις νέες συνθήκες είναι η βούληση του ατόμου για γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που θα ενισχύουν την προσωπική διαπραγματευτική του ικανότητα και ανταγωνιστικότητα.

Η λειτουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων που να εναρμονίζονται με τις προσδοκίες της παραγωγής τονίζεται και στη φιλοσοφία του ΕΠΕΑΕΚ (υποπρ.3) του Β' ΚΠΣ. Η επιτυχής ολοκλήρωση του υποπρογράμματος 3 μπορεί να αναδείξει στρατηγικής σημασίας γνωστικές περιοχές και φυσικά τη σύνδεση εκπαίδευσης και παραγωγής.

Η πατρίδα μας δεν διαθέτει παράδοση ομαλών μεταβάσεων και δεν φαίνεται να μειώνει την αδράνεια της και στις σημερινές δύσκολες συνθήκες. Η ενεργοποίηση όλων μας αποτελεί τη συλλογική ευθύνη για ποιότητα και ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων μας που δεν είναι τίποτε άλλο από τον πολιτισμό μας, τη φύση μας, και το ανθρώπινο δυναμικό μας που με αποτελεσματική παιδεία θα αυξήσει σημαντικά τον εθνικό μας πλούτο. Στις έμπειρες κοινωνίες οι ισχυροί δεσμοί ερευνητικών κέντρων και ιδιωτικών επιχειρήσεων με την ανάπτυξη, μεταφορά και διάχυση τεχνολογίας είτε ως hard technology είτε ως soft technology έχει καθιερωθεί πλέον ως παράμετρος ανταγωνιστικότητας τόσο των Ιδρυμάτων όσο και των ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Στα πλαίσια αυτής της συνεργασίας πειραματίζονται με τα αποκαλούμενα “value - added PhD” προγράμματα που ενθαρρύνουν την εξοικείωση με τις ιδιαιτερότητες του επιχειρησιακού εργασιακού χώρου, την ικανότητα ανάπτυξης και προώθησης στην αγορά ιδεών, τη διεπιστημονική - διατομεακή συνεργασία και μία σαφή αντίληψη των συνεπειών και της πολιτικής που διαμορφώνει η σχέση επιστήμης και τεχνολογίας.

Η κριτική αναδιάρθρωση ακαδημαϊκών μονάδων με την ενσωμάτωση νέων τάσεων που ανταποκρίνονται στις σημερινές συνθήκες και αναστολή άλλων δημιουργεί περιβάλλον ανανέωσης χωρίς ιδιαίτερο κόστος. Επίσης οι διεπιστημονικές συνεργασίες, η ένταξη νέων γνωστικών αντικειμένων και η συνεχής αξιολόγηση όλων των λειτουργιών ενός Πανεπιστημίου αυξάνουν την αξιοπιστία και την αποδοτικότητά του. Το ελληνικό Πανεπιστήμιο με την ενίσχυση της αυτοτέλειάς του, την ανάπτυξή του με βάση ένα στρατηγικό σχεδιασμό, την καλλιέργεια ακαδημαϊκού περιβάλλοντος, την ενίσχυση της ελκτικότητάς του (ενίσχυση εκπαιδευτικών και ερευνητικών υποδομών), την κατάλληλη χρήση των νέων τεχνολογιών, την ενίσχυση της βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας και τη βούληση της πολιτείας μπορεί να ανταποκριθεί στον προορισμό του.

Στις σημερινές ιστορικές για την χώρα μας συνθήκες, ο θεσμός Πανεπιστήμιο πρέπει να ανακτήσει το τρωθέν κύρος του και να αποτελέσει το χώρο αναφοράς για την πολιτική ηγεσία και τους πολίτες της.

Με αναβαθμισμένο κύρος, με αδιαμφισβήτητο νομικό πλαίσιο λειτουργίας, με ενισχυμένη χρηματοδότηση και με αναγνώριση καθοριστικού ρόλου στη διαμόρφωση της κοινωνίας μας θα

ελαχιστοποιήσει τις παρενέργειες μιας 30-ετούς περιπέτειας και θα διαμορφώσει την μελλοντική του πορεία ανταποκρινόμενο στις προσδοκίες της κοινωνίας.

Μεταξύ των Πανεπιστημίων ο ρόλος ενός περιφερειακού Πανεπιστημίου είναι πάντα ιδιαίτερος. Η ύπαρξη ενός δυναμικού Πανεπιστημίου σε μια περιφέρεια αποτελεί ένα σημαντικό λόγο προσέλκυσης ανθρώπινου δυναμικού, ανάδειξης δυνατοτήτων και ανάπτυξης νέων οικονομικών δραστηριοτήτων. Ο εμπλουτισμός του με γνωστικά αντικείμενα που ταιριάζουν στην ανάπτυξη της περιφέρειας στην οποία εντάσσεται και την οποία υπηρετεί, αποτελεί συνεισφορά στην περιφερειακή ανάπτυξη, την ενίσχυση του κύρους του στην τοπική κοινωνία και πηγή καινοτομίας. Το Πανεπιστήμιο με κύρος στην τοπική κοινωνία μπορεί να συμβάλει στην δημιουργία φιλικού περιβάλλοντος για διάχυση των νέων τεχνολογιών, καινοτομίας, αειφόρου ανάπτυξης, ανάδειξη του πολιτισμού, καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης και μαζί να αποτελέσει παράγοντα ευστάθειας στις τοπικές διαφοροποιήσεις.

Για την σημερινή του θέση, ευθύνη έχουμε όλοι, μα πάνω απ' όλους τα πολιτικά κόμματα που δεν έθεσαν εκτός αντιπαλότητας τους βασικούς άξονες ενός εκπαιδευτικού συστήματος που θα έδινε στην πατρίδα μας την προοπτική και το όραμα.

Στις σημερινές συνθήκες πρέπει να αναλογιστούμε όλοι τις ευθύνες μας και να δημιουργήσουμε περιβάλλον συναίνεσης, για ένα σχεδιασμό με βάθος 25-ετίας ώστε να δώσουμε στην πατρίδα μας την ελπίδα.

Βιβλιογραφία-αρθρογραφία:

1. Gerhard Casper: Come to the millennium, where the University. (Annual Meeting of the American Educational Research Association, 1995).
2. CRE: A European Agenda for Change in Higher Education. (Palermo, 1997).
3. CRE: New Technologies for Teaching and Research, Restructuring the University. (1998)
4. Δ. Μπονίκος: Το Μέλλον του Πανεπιστημίου. (Καστανιώτης, 1998).
5. Σ. Περισίδης: Το Πανεπιστήμιο του Μέλλοντος. (ΕΣΠΙ, Αθήνα, 1998).

Γενετική και ηθική

Παρέμβαση σε Διεπιστημονικό Συμπόσιο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
(2. 10. 1999) με θέμα: «Έρευνα και Ηθική».

Μάριος Μπέγγος

Αν. Καθηγητής Συγκριτικής Φιλοσοφίας της Θρησκείας του Πανεπιστημίου Αθηνών

1. Βίος αβίωτος:

Η επιστήμη μοιάζει με φάρμακο που γίνεται φαρμάκι: μεγάλη δόση γιατρικού δηλητηριάζει, μόνο η κατάλληλη ποσότητα θεραπεύει. Το ίδιο ισχύει για την επιστήμη: η έλλειψη της δεν κάνει καλό και η υπερβολή της φέρνει κακά. Χρειάζεται μέτρο και διάκριση, κρίση και κριτήρια για το τι είναι καλό και τι είναι κακό, πού τελειώνει το ένα και πού αρχίζει το άλλο.

Η βιοηθική καλείται να προσδιορίσει τις ενέργειες και τις παρενέργειες της βιοϊατρικής, δηλαδή να θέσει τα όρια ανάμεσα στη θετική και την αρνητική συνεισφορά της επιστήμης στη ζωή μας. Η ηθική μπορεί και πρέπει να συμβάλει πάρα πολύ θετικά και δημιουργικά, με το δικό της τρόπο, σ' αυτό ειδικά το κρίσιμο σημείο.

Όλοι συμφωνούμε στην αναγκαιότητα και τη σπουδαιότητα της βιοτεχνολογίας. Η πρόληψη ασθενειών, η θεραπεία ανιάτων νοσημάτων, ο πειραματισμός και χάρη σ' αυτόν η επιστημονική πρόοδος είναι μερικά από τα σημαντικά επιτεύγματα της βιοϊατρικής. Τα επιτεύγματα αυτά οφείλουμε να τα μελετήσουμε και να τα αντιμετωπίσουμε με βάση την ηθική. Είναι θέματα τα οποία η κοινωνία δεν είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει. Οι νομικές ρυθμίσεις για την αποφυγή λαθών και παρανομιών ή ενεργειών που αντίκεινται στην ηθική έρχονται συνήθως καθυστερημένα.

Χρειάζεται ιδιαίτερα να προσέξουμε τις υπερβολές και τις καταχρήσεις της βιοτεχνολογίας. Οι κίνδυνοι από τέτοια κατάχρηση των νέων επιτευγμάτων είναι ορατοί και επισημαίνονται από επιστήμονες και διανοούμενους. Θεμελιώδης αρχή της ηθικής απέναντι σε καθετί που αφορά στη ζωή μας είναι: ναι στη χρήση - όχι στην κατάχρηση. Ναι στο μέτρο, όχι στα άκρα (είτε στην έλλειψη είτε στην υπερβολή).

Με αυτά υπόψη μας προχωρούμε στη βιοηθική. Σκοπός μας είναι μόνον ένας: να μη γίνει ο βίος αβίωτος, δηλαδή να μην επιτρέψουμε να υφίστανται συνθήκες που κατανοούν αδύνατη την ευτυχία στη ζωή μας. Με άλλα λόγια, θέλουμε κυρίως ένα πράγμα: να ζήσουμε τη ζωή. Αλλιώς δεν θα μπορέσουμε να ευτυχίσουμε.

2. Χρήση και κατάχρηση της βιοτεχνολογίας

Η χρήση της βιοτεχνολογίας είναι επιθυμητή και επιτρεπτή. Η κατάχρησή της όμως κρίνεται ανεπιθύμητη και απαράδεκτη, επειδή γίνεται απάνθρωπη και στρέφεται εναντίον του ανθρώπου παραβιάζοντας την ελευθερία του και στερώντας την ανθρωπιά του. Συγκεκριμένα κάτι τέτοιο συμβαίνει σε δυο περιπτώσεις. α) Η μαζική χρήση της βιοτεχνολογίας από την κρατική εξουσία σε βάρος κάποιας μειοψηφίας του πληθυσμού είναι η χειρότερη μορφή ολοκληρωτισμού. Κάτι τέτοιο συνέβη στον αιώνα μας από το φασισμό της ναζιστικής δικτατορίας στη χιτλερική Γερμανία. Οι Εβραίοι συμπολίτες μας θεωρήθηκαν δήθεν «κατώτεροι», γιατί ανήκαν στη σημιτική φυλή, με ανατομικά χαρακτηριστικά πού διέφεραν από εκείνα της τάχα «ανώτερης» αρίας

ράτσας των Ινδοευρωπαίων. Με τέτοια βιολογική πρόφαση εξοντώθηκαν εκατομμύρια αθώων στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, αφού προηγουμένως χρησιμοποιήθηκαν ως πειραματόζωα στα εργαστήρια ευγονικής και υποβλήθηκαν σε αφάνταστα βασανιστήρια. Παρόμοιος κίνδυνος επισημαίνεται από πολλούς σήμερα με την ανάπτυξη των νέων τεχνικών. Ο κίνδυνος να δημιουργηθούν ανθρώπινα όντα με επιλογή γενετική, για να δημιουργηθεί η ανώτερη «ράτσα» (κάτι αντίστοιχο με την «αρία» φυλή). Αυτό μπορεί να αποβεί καταστρεπτικό για το ανθρώπινο γένος, καθώς δεν είναι γνωστό αν μια τέτοια στην ουσία τεχνική μετάλλαξη θα κάνει πιο ευάλωτο το ανθρώπινο είδος στις αρρώστιες.

Ο ρατσισμός (φυλετικές διακρίσεις) χρησιμοποιεί την ευγονική, δηλαδή τη βιοτεχνολογία για τον προκαθορισμό του αρίστου γόνου (ευγονική = ευ+γόνος: άριστος γόνος). Κάθε μαζική χρήση της βιοϊατρικής συνεπάγεται την εξόντωση κάποιας μερίδας συνανθρώπων μας, συνήθως μικρής αριθμητικά, που βασανίζεται και αφανίζεται φρικιαστικά. Η ευγονική απορρίπτεται από τη χριστιανική ηθική σε κάθε περίπτωση, χωρίς καμιά απολύτως εξαίρεση.

β) Η ατομική εφαρμογή της βιοτεχνολογίας σε ειδικές περιπτώσεις (π.χ. τεχνητή γονιμοποίηση) δεν επιτρέπεται, όταν δεν γίνεται με τη σύμφωνη γνώμη και την απολύτως ελεύθερη συγκατάθεση του προσώπου που θίγεται από αυτήν τη βιολογική παρέμβαση στην ιδιωτική του ζωή. Η δυνατότητα του ανθρώπινου προσώπου να επιλέγει εκούσια, συνειδητά και ελεύθερα, είναι ο απαράβατος όρος που η ηθική απαιτεί να τηρείται σε περιπτώσεις πρόληψης ή θεραπείας ανιάτων νοσημάτων και ανατομικών δυσπλασιών καθώς επίσης αδυναμίας τεκνογονίας.

Η ιατρική εφαρμογή της βιολογίας δεν μπορεί να πλήττει την αλήθεια, την ελευθερία και την ανθρωπιά του ανθρώπου. Κάτι τέτοιο σημειώνεται εντελώς παραδειγματικά στην σχετικά πρόσφατη περίπτωση του λεγομένου «ευφυούς γονιδίου» (smart genes) που αναφέρεται στην ειδησεογραφία (TIME, September 13, 1999, 52-60 και ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 12 Σεπτεμβρίου 1999, 34-35). Από τη μια πλευρά επισημαίνεται η επιτυχής αντιμετώπιση των νόσων Χάντινγκτον και Άλτσχάιμερ ή της επιληψίας καθώς επίσης η δυνατότητα για την γενετική βελτίωση των νοητικών και γνωστικών λειτουργιών του ατόμου.

Από την άλλη πάλι πλευρά σημειώνεται με πάρα πολύ μεγάλη δόση σκεπτικισμού μια ολόκληρη σειρά από ηθικούς ενδοιασμούς σχετικά με την γενετική παρέμβαση στην ανθρώπινη μνήμη και νόηση. Για παράδειγμα αναφέρονται στην παραπάνω ειδησεογραφία ηθικά ερωτήματα όπως τα ακόλουθα: μήπως το να κάνουμε ευφυέστερα παιδιά συνεπάγεται ότι τα καθιστούμε βιαιότερα; Άραγε η ανάπτυξη της ευφυΐας συνεπιφέρει εξημέρωση των ηθών; Η γενετική παρέμβαση για την ενίσχυση της ευφυΐας λειτουργεί επιλεκτικά ως ένα ακόμα προνόμιο

των πλουσίων σε βάρος των πτωχών οξύνοντας έτσι τις αρνητικές διακρίσεις της κοινωνίας μας;

Μήπως έτσι αναβιώνει πάλι ο μύθος του Φρανκενστάιν ώστε από ένα γενετικά ευφυέστα - το παιδί να προκύπτει ένα τετραπέρατο ανθρωπόμορφο τέρας; Άραγε με αυτόν τον τρόπο εξαφανίζεται ή έστω περιορίζεται η διαφορετικότητα των ανθρώπων κι έτσι καταντούμε σε μιαν απάνθρωπη ομογενοποίηση που καταστρέφει το κατ' εξοχήν ιδιάζον χαρακτηριστικό του ανθρώπινου είδους, δηλαδή την διαφορά; Η καταληκτική πρόταση της αρθρογραφίας είναι πάρα πολύ εύγλωττη: «Υπάρχουν πλέον αρκετοί τρόποι βελτίωσης της μνήμης των ανθρώπων, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι οι άνθρωποι θα γίνουν πιο ευτυχισμένοι» (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 12. 9. 99, 35).

3. Τεχνολογία με ανθρώπινο πρόσωπο

Δυο αρνήσεις και μια θέση έχει να προτείνει η ηθική στον άνθρωπο που προβληματίζεται με την προηγμένη τεχνική: α) Άρνηση της ρομαντικής απαισιοδοξίας. Η τεχνολογία δεν ευθύνεται για τις αρνητικές παρενέργειές της. Υπεύθυνος είναι ο άνθρωπος με την ηθική συμπεριφορά του, τη χρήση ή την κατάχρηση της τεχνικής. Ο πεσιμισμός (απαισιοδοξία) που βλέπει την τεχνολογία μόνο σαν φαρμάκι είναι επικίνδυνος κι απαράδεκτος. Η «επιστροφή στη φύση» (ρομαντισμός) είναι επιστροφή στη ζούγκλα και οπισθοδρόμηση στη βαρβαρότητα.

β) Άρνηση της τεχνοκρατικής υπεραισιοδοξίας. Δεν επιτρέπεται να συνεχισθεί η τεχνική πρόοδος χωρίς ηθική βελτίωση. Αλλιώς κινδυνεύουμε να περάσουμε από το ρεαλισμό στον κυνισμό. Η υπεραισιοδοξία των τεχνοκρατών, ότι τάχα η τεχνολογία έχει πάντοτε μια λύση για κάθε πρόβλημα, είναι αφελής κι επικίνδυνη, δηλαδή απάνθρωπη, ιδίως μετά τη Χιροσίμα και το Τσερνομπίλ. γ) Πρόταση ρεαλιστικής αισιοδοξίας. Πέρα από τα δυο άκρα, το ρομαντισμό της απαισιοδοξίας και τον κυνισμό της υπεραισιοδοξίας, υπάρχει ο ρεαλισμός της αισιοδοξίας. Ναι στη χρήση της τεχνολογίας - όχι στην κατάχρησή της. Το κλειδί βρίσκεται στα χέρια μας και λέγεται ευθύνη. Η τεχνική σώζει χάρη στην ηθική ευθύνη του ανθρώπου. Η ηθική δίνει στην τεχνολογία ανθρώπινο πρόσωπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΗ: Περισσότερα τεκμηριωμένα στοιχεία, με παραπέρα βιβλιογράφηση, αναφέρονται στις εργασίες του Μάριου Μπέγγζου, Ανατολική Ηθική και Δυτική Τεχνική, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρης 1993, και του ίδιου, Νεοελληνική Φιλοσοφία της Θρησκείας - Θεολογία, Τεχνολογία και Ιδεολογία, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 1998.

Προτάσεις για ένα Δημόσιο Σχολείο για όλα τα παιδιά

Μιχάλης Καναβάκης
Αν. Καθηγητής του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Η Η έκρηξη των μαθητών από χρονιά σε χρονιά έχει τις ρίζες της στο “Διάταγμα για την οργάνωση των Δημοτικών Σχολείων” του 1834. Στο άρθρο 60 αναφέρεται: “Και ιδιώται έχουν δικαίωμα να συνιστούν, είτε μόνοι είτε μετ’ άλλων, δι’ ιδίων εξόδων σχολείον, ή παιδοτροφείον ή άλλο διδαστήριον ...” (Δημαράς 1973, τόμος Α’, σελ. 45-50, εδώ 49).

Οι Έλληνες που ήρθαν από το εξωτερικό είτε για να συμβάλουν στην οργάνωση του νεοσύστατου κράτους, είτε για να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες δεν καταδέχτηκαν να στείλουν τα παιδιά τους στα δημόσια σχολεία που πήγαιναν τα παιδιά του λαού, πολλά των οποίων ήταν παιδιά Ηρώων, και φρόντισαν πριν ακόμη μπουν τα θεμέλια του κράτους να βάλουν τα θεμέλια των δικών τους ιδιωτικών σχολείων προκειμένου να διασφαλίσουν μία καλύτερη εκπαίδευση στα παιδιά τους.

Η φροντίδα της άρχουσας τάξης για την πρόοδο των παιδιών της, μέσω της ιδιωτικής εκπαίδευσης, λειτούργησε και λειτουργεί σε βάρος των Δημόσιων Σχολείων. Η άρχουσα τάξη προσέφερε και προσφέρει στο λαό μέσω της Δημόσιας Εκπαίδευσης τόση γνώση, όση είναι απαραίτητη για την εξυπηρέτηση των δικών της ιδεολογικών, κοινωνικών και οικονομικών συμφερόντων. Εδώ και δεκαετίες γίνονται προσπάθειες αναβάθμισης της Δημόσιας Εκπαίδευσης. Αναγνωρίζεται δηλαδή ότι αυτή νοσεί. Εκείνος που θα θελήσει να εξυγιάνει τη Δημόσια Εκπαίδευση θα πρέπει να αντλήσει τα μέσα θεραπείας της, σύμφωνα με την ομοιοπαθητική, από τον χώρο τον οποίο δημιούργησε, δηλαδή την παραπαιδεία. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα της παραπαιδείας έναντι του δημόσιου σχολείου;

- α. Ο μικρός αριθμός μαθητών σε κάθε τμήμα.
- β. Η απασχόληση νέων, κατά κανόνα, εκπαιδευτικών.
- γ. Η ουσιαστική - προσωπική συνεργασία μαθητών - καθηγητών.
- δ. Η ανταπόκριση των μαθητών στις απαιτήσεις του φροντιστηρίου.
- ε. Η αποδοχή του φροντιστηρίου και των καθηγητών

από μέρους των μαθητών και των γονέων.
στ. Η απρόσκοπτη διεξαγωγή της διδασκαλίας.

Με βάση τα παραπάνω προτείνουμε για μία ουσιαστική μεταρρύθμιση στη Δημόσια Εκπαίδευση:

Α. Τον περιορισμό των μαθητών/τριών σε κάθε τμήμα μέχρι και 15 ως ανώτατο όριο. Σύμφωνα με τα πορίσματα της Ομαδοκεντρικής Παιδαγωγικής τμήματα με περισσότερα από 15 άτομα δεν προσφέρονται για μία ουσιαστική και αποδοτική εκπαιδευτική εργασία.

Η μείωση του αριθμού μαθητών/τριών δε θα συμβάλει μόνο στην αναβάθμιση της προσφερόμενης γνώσης, αλλά και στη δημιουργία ουσιαστικής προσωπικής σχέσης μεταξύ εκπαιδευτικών - μαθητών, η οποία με τη σειρά της θα συμβάλει στη δημιουργία διαλόγου μέσω του οποίου θα καλλιεργηθεί η εμπιστοσύνη, ο σεβασμός, η αλληλοεκτίμηση, η αλληλοαποδοχή των μελών της σχολικής κοινότητας.

Η υποβαθμισμένη ποιότητα ζωής στη σημερινή κοινωνία αποτελεί μία πραγματικότητα η οποία πρέπει να αντιμετωπιστεί ΚΑΙ από το σχολείο. Το Δημόσιο Σχολείο πρέπει να υπερβεί το μονόδρομο της προετοιμασίας του μαθητή για τις Πανελλήνιες εξετάσεις και να επικεντρώσει το ενδιαφέρον του στην προετοιμασία του νέου ανθρώπου για τις καθημερινές εξετάσεις μίας όλης ζωής. Αυτές οι εξετάσεις απαιτούν προσωπικότητα, αυτογνωσία και αίσθηση ευθύνης έναντι της κοινωνίας, αρετές που καλλιεργούνται κατά τον καλύτερο τρόπο στα πλαίσια της Ομαδοκεντρικής Παιδαγωγικής.

Β. Τη συνεχή ανανέωση του εκπαιδευτικού προσωπικού.

Το άρθρο 26 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Μέγαρο Σαγιά 10 Δεκεμβρίου 1948, αναφέρεται στο “δικαίωμα” του καθενός “στην εκπαίδευση”. Εμείς στο σημείο αυτό προσθέτουμε: από έναν νέο στην ηλικία, δυναμικό, χαρούμενο και χαμογελαστό εκπαιδευτικό. Στις πόλεις

τα Δημόσια Σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης είναι στελεχωμένα, κατά κανόνα, από εκπαιδευτικούς που διανύουν τον Φθινόπωρο της επαγγελματικής τους καριέρας. Το παιδί είναι η Άνοιξη και δεν μπορεί να συνυπάρξει στο Σχολείο με το Φθινόπωρο, στο σπίτι ναι. Η Πολιτεία θα πρέπει να καθιερώσει ανώτατο όριο ενεργούς και ουσιαστικής υπηρεσίας στην τάξη αδιακρίτως βαθμίδας εκπαίδευσης, τα 20 έτη.

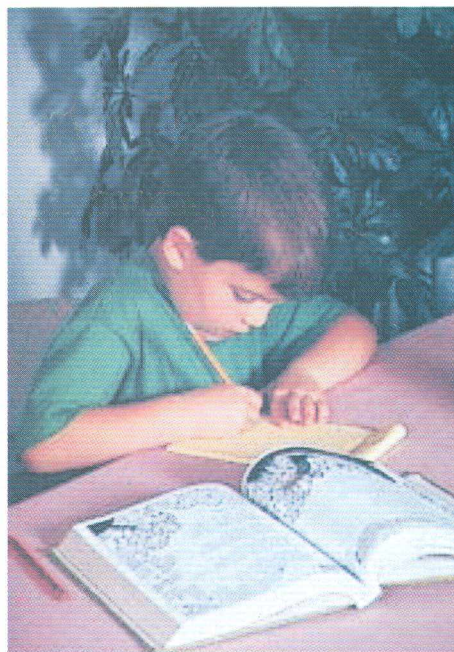
Γ. Την καθιέρωση της διαρκούς επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Η ιδιαιτερότητα της εργασίας του εκπαιδευτικού έγκειται στο γεγονός ότι ασχολείται με τον άνθρωπο στην πιο καθοριστική περίοδο της ζωής του αναφορικά με τη διάπλαση του χαρακτήρα, την καλλιέργεια του εσωτερικού κόσμου, τη διαμόρφωση της προσωπικότητας, την άσκηση των δεξιοτήτων, τη σωστή κοινωνικοποίηση.

Εν όψει των ραγδαίων εξελίξεων σε όλα τα επίπεδα της γνώσης ακόμη και ο πιο φίλεργος εκπαιδευτικός δεν έχει το χρόνο να ενημερώνεται σφαιρικά. Για να το πετύχει χρειάζεται ελεύθερος χρόνος και ψυχική ηρεμία.

Στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση τα μέλη Δ.Ε.Π. δικαιούνται κάθε τρία χρόνια ένα ελεύθερο εξάμηνο ή κάθε έξι χρόνια έναν ελεύθερο χρόνο προκειμένου να ενημερωθούν για την εξέλιξη του αντικείμενου που θεραπεύουν. Η Πολιτεία καλείται να επεκτείνει το θεσμό αυτό τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Κάθε πέντε χρόνια, ο εκπαιδευτικός θα έχει έναν ελεύθερο χρόνο για επιμόρφωση. Τα σεμινάρια τα οποία θα οργανώνονται από το Υπουργείο θα προσφέρουν ουσιαστική γνώση. Την οργανωτική ευθύνη θα έχει το Υπουργείο. Την εποπτεία του επιτελούμενου έργου διακομματική επιτροπή στην οποία θα συμμετέχουν όλα τα κόμματα τα οποία εκπροσωπούνται στη Βουλή. Η επίδοση των εκπαιδευτικών θα ελέγχεται με ουσιαστικές εξετάσεις σε πανελλήνιο επίπεδο από επιτροπή στην οποία θα συμμετέχουν καθηγητές Πανεπιστημίων και εκπρόσωποι του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για λογαριασμό του Υπουργείου. Η επίδοση των εκπαιδευτικών θα είναι καθοριστική για την παραπέρα παραμονή τους στο σχολείο καθώς και για την υπηρεσιακή τους εξέλιξη. Εκπαιδευτικοί που για όποιους λόγους δεν μπορούν από ένα σημείο και πέρα να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους θα πρέπει να μετατάσσονται σε άλλες υπηρεσίες του Δημοσίου. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε ότι το Υπουργείο με τη συνεργασία των επιτροπών που αναφέραμε θα πρέπει να εγγυάται στον Έλληνα πολίτη όχι μόνο την επαγγελματική γνωστική προετοιμασία, αλλά και την καταλληλότητα του υποψήφιου εκπαιδευτικού για το εκπαιδευτικό επάγγελμα. Οι διαπιστωτικές διαδικασίες θα αποτελούν ευθύνη του Υπουργείου και των επιτροπών.

Η επιμόρφωση θα αρχίζει ΠΡΙΝ αναλάβει ο

εκπαιδευτικός υπηρεσία στο σχολείο. Εξυπακούεται ότι οι εξετάσεις του πρώτου έτους επιμόρφωσης θα είναι ιδιαίτερα αυστηρές. Όσοι εκπαιδευτικοί αποτυγχάνουν, θα έχουν το δικαίωμα επανάληψης του σεμιναρίου μία φορά, μετά θα πρέπει να αναζητούν άλλο χώρο εργασίας.

Με τα τέσσερα χρόνια επιμόρφωσης τα έτη συνολικής υπηρεσίας θα ανέρχονται σε είκοσι τέσσερα, ένα όριο δηλαδή το οποίο μπορεί να γίνει κοινωνικά αποδεκτό για τη συνταξιοδότηση του εκπαιδευτικού. Η Πολιτεία θα του προσφέρει τα αναγκαία πλασματικά έτη, ώστε να του διασφαλίζεται μία αξιοπρεπή σύνταξη, ανάλογης μιας αξιοπρεπούς και αποδοτικής προσφοράς προς την κοινωνία.

Δ. Ο διορισμός ενός ψυχολόγου σε κάθε σχολείο της Δημοτικής και της Μέσης Εκπαίδευσης.

Αποτελεί κοινό μυστικό ότι αρκετά παιδιά πηγαίνουν στο σχολείο επιφορτισμένα με προβλήματα. Τα προβλήματα είναι και πολλά και σημαντικά ώστε ο εκπαιδευτικός να αδυνατεί να τα αντιμετωπίσει παράλληλα με τις διδακτικές του υποχρεώσεις με αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται η απρόσκοπτη διεξαγωγή του μαθήματος και γενικά η λειτουργία της τάξης. Επειδή η οικογένεια, πηγή κυρίως των προβλημάτων των παιδιών, κατά κανόνα δε συνδράμει τον εκπαιδευτικό, γι' αυτό καθίσταται η ανάγκη αξιοποίησης ειδικών επιστημόνων για τη διασφάλιση της απρόσκοπτης διδασκαλίας, της λειτουργίας της τάξης και κατ' επέκταση του σχολείου. Με το διορισμό του ψυχολόγου ο εκπαιδευτικός θα έχει τη δυνατότητα να τον ενημερώνει, στο πνεύμα μίας αгаστικής συνεργασίας, για τα όποια προβλήματα

Συνέχεια στη σελίδα 30

ΙΡΙΣ

Το Περιοδικό του πανεπιστημίου μας

Κωνσταντίνα Τζουβάρα
Γραφείο Διασύνδεσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Ηλεκτρονική επιμέλεια και επεξεργασία του ΙΡΙΣ

Με αυτό το τεύχος το *Ίρις* γιορτάζει τα πρώτα του γενέθλια. Συμπληρώθηκε ήδη ένας χρόνος κυκλοφορίας. Ένας χρόνος που χαρακτηρίζει το περιοδικό από πολλές αλλαγές τόσο στη μορφή όσο και στην εμφάνιση και το περιεχόμενο του.

Στην πραγματικότητα, το *Ίρις* δεν ξεκίνησε με την παρούσα σειρά έκδοσης, το Μάιο του 1998. Οι προσπάθειες είχαν ξεκινήσει πολύ νωρίτερα, με την έκδοση δύο ή τριών τευχών, αλλά δυστυχώς δε μπόρεσαν να συνεχιστούν. Αυτός είναι ένας λόγος που καθιστά τα πρώτα γενέθλια του *Ίρις* πιο σημαντικά, και ενισχύει την ελπίδα πως το περιοδικό όχι μόνο μπορεί να συνεχιστεί, αλλά και να καθιερωθεί.

Νονός του είναι ο Γιώργος Παντής και το όνομα επιλέχθηκε από την Ελληνική Μυθολογία. Η θεά Ίριδα ήταν η αγγελιοφόρος των θεών - το *Ίρις*, η αγγελιοφόρος του Πανεπιστημίου μας.

Πίσω από τις σελίδες του κάθε τεύχους κρύβεται μια ομάδα ανθρώπων που δίνουν τον καλύτερό τους εαυτό για να του δώσουν ζωή και να γεμίσουν τις λευκές σελίδες με κείμενα, νόημα και χρώμα.

Ο στόχος ήταν σαφής και πάντοτε ο ίδιος: το κάθε τεύχος να είναι καλύτερο από το προηγούμενο. Οι καλές κριτικές ενθάρρυναν. Οι αρνητικές βοηθούσαν στην συνεχή βελτίωσή του.

Το αν ο στόχος επιτεύχθηκε, θέλησα να το μάθω και νομίζω πως αξίζει να το μοιραστώ μαζί σας. Γι' αυτό, στη συνέχεια, δημοσιεύονται διάφορες γνώμες οι οποίες ζητήθηκαν γι' αυτόν ακριβώς το λόγο. Τα συμπεράσματα δικά σας.

«Βρίσκω το περιοδικό να βελτιώνεται συνεχώς. Πολύ μου άρεσαν τα δύο τελευταία τεύχη. Ειδικά μου άρεσε το αφιέρωμα στον πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας.»

Κ. Πετούρης, Αθήνα
Αναγνώστης του Περιοδικού
Πρώην Βουλευτής

«Παίρνω και άλλα Πανεπιστημιακά περιοδικά και το ΙΡΙΣ μ' αρέσει πιο πολύ από όλα γιατί κρατά ένα στυλ μη-μοντερνιστικό, όπως θα έλεγα. Όλο το περιοδικό διαπερνάται από μια ευαισθησία και μια ποιοτική ομορφιά.»

Εκπαιδευτικός
Σ. Μυλωνά

«Χρόνια Πολλά *Ίρις*! Να ευχηθώ για την καινούρια χρονιά η ύλη να καλύπτει μεγαλύτερο φάσμα θεμάτων (π.χ. στήλες με νέα της κάθε Σχολής, του κάθε Συλλόγου, πολιτιστικές εκδηλώσεις στην Πανεπιστημιούπολη, ενδιαφέρουσες εκδηλώσεις στην πόλη των Ιωαννίνων, κ.α.). Αλλιώς πως θα βρίσκουν όλο και περισσότεροι αναγνώστες θέματα ενδιαφέροντός τους; Ωστε να μη μένει η "*Ίρις*" σε κάποιο ράφι αδιάβαστη, ή ακόμα χειρότερα στον κάλαθο των σκουπιδιών χωρίς καν να έχει ανοιχτεί: Ή μήπως δεν είναι αυτός ο στόχος;»

Τέα Γιάννου - Μελά
ΕΔΤΠ Νευρολογία - ιατρική

Ο πρόεδρος της Συντακτικής Επιτροπής του περιοδικού μας, κ. Γιώργος Παντής, κατέθεσε επίσης τη δική του άποψη:

«Παίρνω αρκετά τηλεφωνήματα, τα οποία στην πλειοψηφία τους είναι θετικά. Τις προτάσεις, προσπαθούμε να τις αξιοποιήσουμε όσο το δυνατό γίνεται καλύτερα. Θα θέλαμε οι συνάδελφοι να βοηθήσουν περισσότερο με τα άρθρα τους. Είναι πολλά πράγματα που πρέπει να βελτιωθούν για να γίνει το περιοδικό καλύτερο. Πρώτα από όλα χρειάζεται όμως να δραστηριοποιηθούμε όλοι οι Πανεπιστημιακοί.»

Κάθε έκδοση του *Ίρις* αντανακλά τις ανησυχίες της Πανεπιστημιακής κοινότητας για τα κοινωνικά και επιστημονικά δρώμενα και στοχεύει στην επικοινωνία ανάμεσα στους συντάκτες και τους αναγνώστες.

Μόνο όταν η πρόθεση αυτή για επικοινωνία γίνει *αμφίδρομη*, τότε οι προοπτικές για βελτίωση διευρύνονται. Η συνέχεια του περιοδικού και η εξέλιξή του προϋποθέτει προπάντων τη συνεχή υποστήριξη της ακαδημαϊκής κοινότητας σε άρθρα, επιστημονικές δημοσιεύσεις, καταγραφές και εκθέσεις απόψεων.

Ποια ήταν η ☐ρις της Μυθολογίας:

Σύμφωνα με την Ελληνική Μυθολογία η Ίρις είναι κόρη του Θαύμαντα, γιου του Πόντου, και της Ηλέκτρας, κόρης του Ωκεανού, και έχει αδελφές τις Άρπυιες, που είναι πουλιά της θύελλας.

Σύμφωνα με τις περιγραφές των ποιητών και τις απεικονίσεις στην τέχνη, η Ίρις είναι φτερωτή κι ανεμοπόδαρη, ορμητική σαν την αδελφή της τη θύελλα, φοράει κοντό χιτώνα, χρυσά και φτερωμένα πέδιλα, στο χέρι κρατάει κηρύκειο και ορμάει από ψηλά σαν χιόνι, σαν χαλάζι.

Στη «Θεογονία» του ο Ησίοδος, όταν περιγράφει τα όρια του σύμπαντος, λειο ότι εκεί που τελειώνει ο κόσμος και ανοίγεται το «μέγα χάος», που το φοβούνται ακόμα και οι θεοί, μόνο η Ίρις μπορεί για λίγο να πλησιάσει, για να παραδώσει κάποιο μήνυμα των Θεών.

Στην ομηρική «Ιλιάδα», όταν ο Δίας βλέπει τους Τρώες σε πολύ δύσκολη θέση, στέλνει την Ίριδα στον Ποσειδώνα και του ζητά να σταματήσει να πολεμά στο πλευρό των Ελλήνων. Κι όταν σκοτώνεται ο Πάτροκλος, η Ήρα στέλνει την ☐ριδα στον Αχιλλέα να του πει πως είναι πια καιρός να μπει στον πόλεμο, για να μη δουν άλλη χαρά οι εχθροί. Κι όταν ο Αχιλλέας παρακαλεί τους ανέμους να φυσήξουν για ν' ανάψει η πυρά που θα κάψει τον νεκρό Πάτροκλο, η Ίριδα πάλι μεταφέρει την παράκληση στον Βοριά και στον Ζέφυρο.

Η Ίριδα δεν εκτελεί μόνο αποστολές. Αναπτύσσει δράση και με δική της πρωτοβουλία. Έτσι, στην Τροία μεταφέρει έξω από το πεδίο της μάχης πληγωμένη την Αφροδίτη ή μπαίνει στο δωμάτιο της Ελένης για να της πει να βγει να καμαρώσει τη μονομαχία του Πάρη με τον Μενέλαο.

Ακόμα η Ίριδα συχνά προπορεύεται σε γαμήλιες πομπές και παραστέκει τη νύφη, όπως στους γάμους του Δία και της Ήρας, του Πηλέα και της Θέτιδας.

Ακόμη η Ίρις θεωρείται ως η θεά του Ουράνιου τόξου. Αρχικά την θεωρούσαν ως το ίδιο το φυσικό φαινόμενο, αργότερα έλεγαν ότι αυτό ήταν το φόρεμά της ή ο δρόμος της. Στα μάτια του απλού ανθρώπου, και ακόμα πιο πολύ του πρωτόγονου, το ουράνιο τόξο φαίνεται σαν να συνδέει τη γη με τον ουρανό. Από αυτό καταλα-

Ερυθρόμορφος αμφορέας. Γύρω στο 500 π.Χ. Μόναχο, Staatliche Antikensammlungen.

Η Ίρις, φτερωτή, με φτερά στα πέδιλα, ήταν η αγγελιοφόρος των θεών. Σαν τον άνεμο γρήγορη, έφερνε και έπαιρνε μηνύματα από θεούς και ανθρώπους. Μπροστά στο θεϊκό ζευγάρι του Ολύμπου, τον Δία και την Ήρα, στέκεται εδώ η Ίρις, υποτακτική, κρατώντας οινόχοη και φιάλη.

βαίνουμε πως οι άνθρωποι φαντάστηκαν την Ίριδα σαν αγγελιοφόρο ανάμεσα στους θεούς και τους ανθρώπους...

Πηγή: Ησίοδου "Θεογονία".

Η Διεπιστημονικότητα της Οικολογίας

Κώστας Σκορδούλης

Λέκτορας του Τμήματος Φυσικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ο επιστημονικός λόγος της οικολογίας αντλεί επιχειρήματα από δύο διαφορετικές αλλά ταυτόχρονα στενά συνυφασμένες πηγές: την επιστημονική δραστηριότητα από τη μια μεριά και τη διεπιστημονικότητα από την άλλη. Το κείμενο που ακολουθεί θα προσπαθήσει, εν συντομία, να αναλύσει το περιεχόμενο των δυο αυτών πηγών.

1. Ο χαρακτήρας της επιστημονικής δραστηριότητας

Επιστήμη είναι η διαδικασία γνώσης μιας ειδικής περιοχής της πραγματικότητας και ταυτόχρονα το σύνολο των γνώσεων που έχουν αποκτηθεί.

Ο ορισμός αυτός συνδέει την κλασική έννοια της επιστήμης (Αριστοτέλης, Γαλιλαίος, Ντεκάρτ), κατά την οποία η επιστήμη νοείται ως ένα σύστημα αληθινών προτάσεων για ένα θέμα, ταξινομημένων με λογική τάξη αλλά και τη σύγχρονη αντίληψη η οποία στρέφεται προς την ίδια την επιστημονική εργασία και ενδιαφέρεται για τη μέθοδο έρευνας και την πειραματική θεμελίωση της γνώσης.

Η επιστήμη ως θεωρητική-πρακτική δραστηριότητα πρέπει να έχει:

α) τη δυνατότητα να απολογείται κάθε στιγμή για τις προϋποθέσεις, τα μέσα, τις μεθόδους της και να είναι σε θέση να αποδεικνύει την αλήθεια των προτάσεων της

β) ανοιχτό χαρακτήρα, με την έννοια ότι η επιστημονική δραστηριότητα πρέπει να είναι δεκτική κριτικής και ελέγχου

Η επιστημονική εργασία επιτελείται στα πλαίσια μιας ορισμένης επιστημονικής κοινότητας σε διάλογο με άλλους ερευνητές και ως εκ τούτου η επιστήμη είναι μια ανοιχτή κοινωνική δραστηριότητα.

Στο στάδιο της σημερινής επιστημονικοτεχνικής επανάστασης όμως η επιστημονική δραστηριότητα

εντάσσεται στο συγκεκριμένο τρόπο παραγωγής ως μορφή παραγωγικής δύναμης.

Η επιστήμη ως μορφή κοινωνικής πρακτικής εξελίχθηκε ιστορικά σε αλληλεπίδραση με τον κοινωνικό σχηματισμό. Ο μύθος της καθαρής επιστήμης (που εκφράζεται από το δόγμα: επιστήμη για την επιστήμη) εκφράζει τις αντινομίες ανάμεσα στην επιστημονική γνώση (θεωρούμενης ως διαδικασία ιδιοποίησης της πραγματικότητας) και στη χρήση των επιστημονικών συμπερασμάτων από τα θεσμικά όργανα του συγκεκριμένου κοινωνικού σχηματισμού.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στις απαρχές του 21ου αιώνα αυτή η παραδοσιακή σχέση αλληλεπίδρασης επιστήμης-κοινωνίας μετατρέπεται βαθμιαία σε μια σχέση υποταγής της επιστημονικής δραστηριότητας στον ανταγωνισμό των δυνάμεων της αγοράς με απρόβλεπτες συνέπειες για το μέλλον και τον χαρακτήρα της ανθρώπινης γνώσης.

2. Τα όρια της Διεπιστημονικότητας

Κάθε Επιστήμη συνίσταται από το αντικείμενό της, από το σύστημα των εννοιών της και από τις πειραματικές διαδικασίες που της προσιδιάζουν. Κανένα από τα τρία αυτά στοιχεία δεν προϋπάρχει του άλλου. Όλα συγκροτούνται ταυτόχρονα μέσα από μια διαδικασία αμοιβαίων προσδιορισμών και ελέγχων όπου κάθε στοιχείο προϋποθέτει την ύπαρξη των άλλων.

Η διαδικασία συγκρότησης του αντικείμενου και των άλλων στοιχείων μιας επιστήμης καθιστά το αντικείμενο αυτής της επιστήμης σχετικά αυτόνομο, τόσο ως προς τα αντικείμενα των άλλων επιστημών, όσο και ως προς τις άλλες θεωρητικές κατασκευές. Ταυτόχρονα η διαδικασία συγκρότησης του εννοιολογικού συστήματος μιας επιστήμης αποδίδει στις έννοιες που το αποτελούν μια ιδιάζουσα

«αυτονομία νοήματος».

Τα όρια της διεπιστημονικότητας (δηλαδή τα περιθώρια επικοινωνίας ανάμεσα στις επιστήμες) καθορίζονται από τις δύο παραπάνω αυτονομίες: την αυτονομία του αντικείμενου κάθε επιστήμης και την αυτονομία του νοήματος του εννοιολογικού της συστήματος.

3. Η Οικολογία ως Επιστήμη

Η Επιστήμη της Οικολογίας συγκροτείται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα με την «Γεωβοτανική Πραγματεία» του Ευγένιου Βάρμινγκ σε ένα κλίμα που είχε επαρκώς προετοιμαστεί από το «Δοκίμιο για τη Γεωγραφία των Φυτών» του Α. Χούμπolt και τη «Φυσική Οικονομία» του Κ. Λινέους.

Η Οικολογία συγκροτείται ως η επιστήμη που μελετά τις σχέσεις ανάμεσα στους ζωντανούς οργανισμούς και το περιβάλλον τους.

Η θεμελιώδης έννοια της Οικολογίας είναι η έννοια του οικοσυστήματος. Πρόκειται περί ενός χώρου σχετικά ομογενούς, επαρκώς οριοθετημένου του οποίου η λειτουργία αποτελεί το βασικό γνωστικό αντικείμενο της συγκεκριμένης επιστήμης. Στην έννοια του οικοσυστήματος περιλαμβάνονται:

- τα ζωντανά είδη που ζούν στο οικοσύστημα και αποτελούν αυτό που ονομάζεται «βιόκοινο»
- το ανόργανο περιβάλλον (βράχοι, έδαφος, νερό, ατμόσφαιρα, άνεμοι) μέσα στο οποίο ζουν τα ζωντανά είδη και ονομάζεται «βιότοπος»
- η ενέργεια που προσλαμβάνεται από τον ήλιο και μετατρέπεται σε άλλης μορφής ενέργεια στο οικοσύστημα
- οι κύκλοι που επιτελούνται στα πλαίσια του οικοσυστήματος και οι ανταλλαγές με τα γειτονικά οικοσυστήματα
- όλες οι σχέσεις ανάμεσα στα στοιχεία που προαναφέρονται.

Η Οικολογία σύμφωνα με τον τρέχοντα περιγραφικό ορισμό της εντάσσεται στις Φυσικές Επιστήμες ως κλάδος της Βιολογίας με γνωστικό αντικείμενο τα οικοσυστήματα και τις μεταξύ τους σχέσεις.

Η Οικολογία δηλαδή μελετά τις σχέσεις αλληλεξάρτησης των ζωικών και φυτικών κοινοτήτων μέσα στο περιβάλλον στο οποίο ζουν και αναπαράγονται.

4. Τα Κρίσιμα Διλήμματα

Τα όρια του κάθε συγκεκριμένου οικοσυστήματος είναι δύσκολο να καθοριστούν. Υπάρχει ένας πλούτος συνοριακών ζωνών μέσω των οποίων τροφοδοτούνται τα γειτονικά οικοσυστήματα. Οι ερευνητικές ανάγκες έχουν οδηγήσει στην υποδιαίρεση μερικών οικοσυστημάτων ή στην ενοποίηση άλλων.

Το μεγαλύτερο οικοσύστημα που βιότοπός του θεωρείται ολόκληρη η Γη ονομάζεται οικόσφαιρα. Ο άνθρωπος είναι ενεργό μέλος της οικόσφαιρας.

Κατά μία άποψη η ανθρώπινη κοινωνία αποτελεί και αυτή αντικείμενο της Οικολογίας: Η κοινωνία θεω-

ρείται ως ένα οικοσύστημα και ως τέτοια εξετάζεται. Η μεθοδολογική αυτή παραδοχή δεν μπορεί να θεωρηθεί εντελώς αυθαίρετη. Εξετάζοντας τα γεγονότα από μία συγκεκριμένη οπτική η αντιμετώπιση της κοινωνίας ως οικοσύστημα φαίνεται να γίνεται επιτακτικά αναγκαία. Έχουν συσσωρευτεί τόσα προβλήματα που μας επιτρέπουν να πούμε ότι αν το συγκεκριμένο σύστημα οργάνωσης της παραγωγής των βιομηχανικών κοινωνιών εξακολουθήσει να αναπτύσσεται με τη μορφή που σήμερα το χαρακτηρίζει τότε ο πλανήτης θα φτάσει στα όρια μιας μείζονος οικολογικής καταστροφής που θέτει επί τάπητος το ζήτημα της επιβίωσης του ίδιου του ανθρώπινου είδους.

Μπροστά σε μια τέτοια προοπτική κανένας δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι η θεμελιώδης αυτή μεθοδολογική παραδοχή στερείται υλικής βάσης. Το ερώτημα βέβαια που τίθεται είναι κατά πόσον τα κοινωνικά γεγονότα και οι κοινωνικές διαδικασίες που συνιστούν την υλική αυτή βάση μπορούν να νομιμοποιήσουν την αφετηριακή μεθοδολογική παραδοχή δηλαδή την αντιμετώπιση της ανθρώπινης κοινωνίας με το εννοιολογικό πλαίσιο μιας φυσικής επιστήμης όπως είναι η Οικολογία.

Οι επιστημονικοί νόμοι μορφοποιούν τις υλικά καθορισμένες αναγκαίες σχέσεις μεταξύ των φαινομένων συγκεκριμένων τομέων της πραγματικότητας. Σε διαφορετικούς τομείς της πραγματικότητας λειτουργούν διαφορετικοί νόμοι οι οποίοι δεν έχουν την ίδια ισχύ στο επίπεδο της γενικότητας ούτε τον ίδιο βαθμό αναγκαιότητας. Οι νόμοι που μορφοποιούν το γίνεσθαι στη φύση δεν είναι δυνατόν να αναχθούν στο κοινωνικό γίνεσθαι.

Εξ άλλου οι σχέσεις του ανθρώπινου είδους με την περιβάλλουσα φύση είναι και σχέσεις κοινωνικές. Οι όροι και οι συνθήκες επιβίωσης των ανθρώπων προσδιορίζονται και από τις σχέσεις που οι ίδιοι οι άνθρωποι συνάπτουν μεταξύ τους. Και οι κοινωνικές σχέσεις είναι εξ ορισμού αντικείμενο των κοινωνικών επιστημών.

Από την άλλη μεριά η μονομερής προσπάθεια επιβολής ενός κοινωνικού χαρακτήρα στο φυσικό γίνεσθαι οδηγεί αναπόφευκτα σε μια μορφή επικίνδυνου σχετικισμού, πολύ δημοφιλούς μεταξύ των διανοητών της μετανεωτερικότητας.

Ο ριζοσπαστικός περιβαλλοντισμός παρακινούμενος από μια ρομαντική προδιάθεση κριτικής της βιομηχανικής κοινωνίας συχνά αποδίδει την περιβαλλοντική καταστροφή του πλανήτη στην ίδια την επιστημονική πρακτική και κατ' επέκταση στην όλη προσπάθεια οργάνωσης ενός κόσμου βασισμένου στις αρχές του Ορθού Λόγου.

Η απόρριψη του Διαφωτιστικού Υποδείγματος – κύριο χαρακτηριστικό του οποίου αποτελεί η άποψη για την οικουμενικότητα του Ορθού Λόγου - από τους ριζοσπάστες περιβαλλοντιστές της μετανεωτερικότητας, οδηγεί αναπόφευκτα σε μια ανθρωποκεντρική οικολογία, σε μια οικολογία με βάση τη διαφορετικότητα και όχι τη συλλογικότητα.

Η ανθρωποκεντρικότητα οδηγεί σε μια επαναδιατύπωση της σχέσης του υποκειμένου με τον ίδιο του τον εαυτό, οδηγεί στην αναζήτηση διεξόδων απέναντι στην κοινωνική ομογενοποίηση, στην χειραγώγηση της κοινής γνώμης, στον ατομικό κομπορρισμό.

Αδυνατεί όμως να προβάλλει ένα πειστικό απελευθερωτικό κοινωνικό όραμα.

5. Κοινωνική Οικολογία. Προσπάθεια για μια νέα σύνθεση

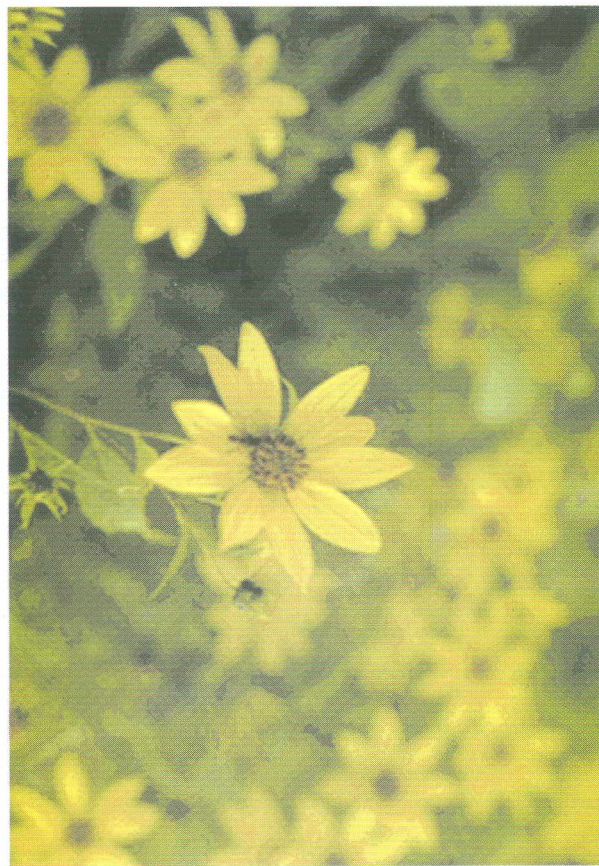
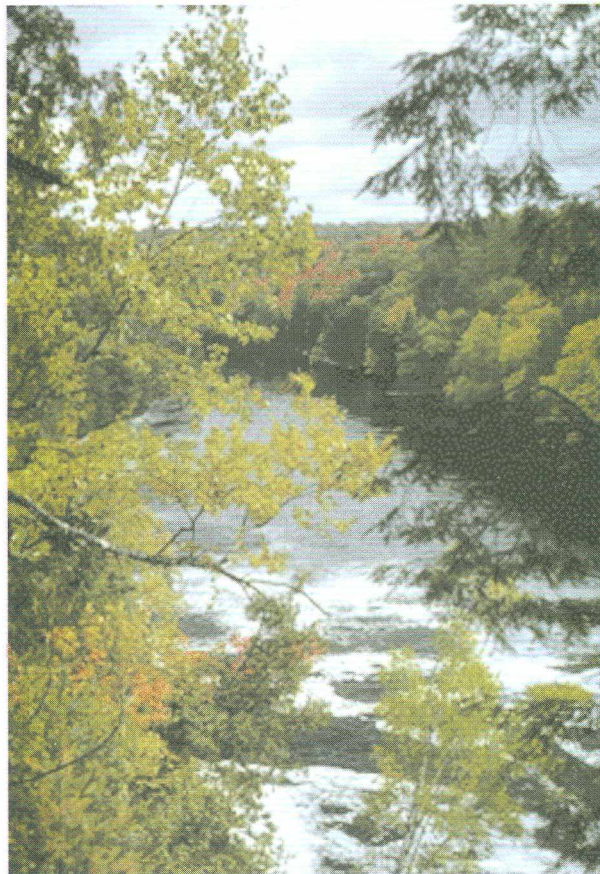
Η Κοινωνική Οικολογία αρνείται τη βίαιη εικόνα που έχουμε παραδοσιακά σχηματίσει για το φυσικό κόσμο και την εξέλιξή του. Αυτό το επιτυγχάνει χωρίς να διαλύει το κοινωνικό στο φυσικό (όπως π.χ. η Κοινωνιοβιολογία) και χωρίς να προσδίδει στη φύση μυστικιστικές ιδιότητες που την τοποθετούν πέρα από την προσέγγιση της ανθρώπινης κατανόησης και της έλλογης ενόρασης.

Η Κοινωνική Οικολογία τοποθετεί τον άνθρωπο μέσα σε ένα γενικό φυσικό πλαίσιο, το οποίο διερευνά με τους όρους της ίδιας της φυσικής του ιστορίας έτσι οι βίαιοι διαχωρισμοί μεταξύ υποκειμένου και αντικειμένου, κοινωνίας και φύσης να υπερπηδηθούν.

Με τη μέθοδό της ξεπερνά τους παραδοσιακούς δυϊσμούς μιας τυπικής φορμαλιστικής λογικής κυρίαρχης στη δυτική σκέψη και κουλτούρα.

Η Κοινωνική Οικολογία ριζοσπαστικοποιεί τη φύση ή ακριβέστερα την κατανόηση των φυσικών φαινομένων αμφισβητώντας από οικολογική σκοπιά την εικόνα της φύσης που κυριαρχεί στην οικονομία της αγοράς.

Απαλλαγμένη από ανθρωποκεντρικές παγίδες η φύση αποτελεί ένα κόσμο συμμετοχής και αλληλεπίδρασης των μορφών ζωής, που οι πλέον ξεχωριστές ιδιότητές του είναι η γονιμότητα, η δημιουργικότητα, η συμπληρωματικότητα και όχι ο ανταγωνισμός και ταυτόχρονα αποτελεί το υπόβαθρο για μια νέα ηθική της ελευθερίας. ■

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ:

ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΕΡΑΣΜΕΝΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

.....

Συνάντηση στελεχών Τμημάτων Διεθνών και Δημοσίων Σχέσεων

Βασιλική Κατσαοδήμα

Προϊσταμένη του Γραφείου Δημοσίων Σχέσεων του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (Αίθουσα 10 Κέντρου Διδασκαλίας Ελληνικής Γλώσσας & Πολιτισμού), πραγματοποιήθηκε στις 3 και 4 Ιουλίου 1999 η 2^η Συνάντηση των Τμημάτων Διεθνών & Δημοσίων Σχέσεων όλων των Ελληνικών Πανεπιστημίων.

Η συνάντηση αυτή έχει θεσμοθετηθεί από την 30^η Σύνοδο των Πρυτάνεων και των Προέδρων Δ.Ε. των Ελληνικών Πανεπιστημίων (Πανεπιστήμιο Αιγαίου 18-20 Ιουνίου 1998), και αποφασίστηκε να πραγματοποιείται κάθε χρόνο σε διαφορετικό Πανεπιστήμιο.

Συμμετείχαν δεκατέσσερα Ελληνικά Πανεπιστήμια, καθώς και η εκπρόσωπος της Διεύθυνσης Διεθνών Σχέσεων του Υπουργείου Παιδείας, κα Ανθή Γώρου.

Τα θέματα τα οποία συζητήθηκαν ήταν τα παρακάτω:

"Ο αντιπρύτανης του Παν/μίου Ιωαννίνων κ. Δημ. □ Γλάρος χαιρετίζει τη Συνάντηση των Γραφείων Διεθνών και Δημοσίων σχέσεων όλων των Πανεπιστημίων."

A. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

1. Προβλήματα που προκύπτουν από τις εξελίξεις στα Βαλκάνια (βομβαρδισμοί πανεπιστημιακών κτιρίων, κυρώσεις διεθνών εκπαιδευτικών οργανισμών κατά των σερβικών πανεπιστημίων κ.α.).
2. Δραστηριότητες σε Βαλκανικές και Παρευξείνιες χώρες.
3. Διεθνείς δραστηριότητες των Ελληνικών Πανεπιστημίων:
 - α) Συνεργασίες στα πλαίσια Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων και προβλήματα που προκύπτουν από τη διαχείρισή τους (SOCRATES, TEMPUS, LEONARDO)
 - β) Διμερείς Συμφωνίες συνεργασίας - αδελφοποιήσεις.
 - γ) Συμμετοχές σε Ακαδημαϊκά Δίκτυα και Διεθνείς Ενώσεις - Οργανισμούς και συνεργασίες Ελληνικών Πανεπιστημίων.
4. Προώθηση της διδασκαλίας της Ελληνικής γλώσσας από τα Ελληνικά Πανεπιστήμια.
5. Κοινή συμμετοχή των Ελληνικών Πανεπιστημίων σε εκπαιδευτικές εκθέσεις του εξωτερικού. Προβλήματα, προτάσεις, λύσεις.
6. Λειτουργία των Γραφείων Διεθνών Σχέσεων & Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων.

B. ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & ΕΘΙΜΟΤΥΠΙΑ

1. Ίδρυση και λειτουργία υπηρεσίας αρχείων των Πανεπιστημίων.
2. Λειτουργία Γραφείων Τύπου (προβολή του έργου του Πανεπιστημίου) κλπ.
3. Συνεργασία των αντίστοιχων γραφείων πάνω στην οργάνωση και πραγματοποίηση των Πανεπιστημιακών εκδηλώσεων (αναγορεύσεις επίτιμων διδασκτόρων, εορτών, τελετών, συνεδρίων κλπ.).
4. Φοιτητική μέριμνα (εύρεση στέγης και εργασίας στους φοιτητές, βοήθεια και προβολή των πολιτιστικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων των Φοιτητικών Συλλόγων). Προσδιορισμός επόμενης συνάντησης

Γενικά η συνάντηση αυτή των Τμημάτων Διεθνών και Δημοσίων Σχέσεων υπήρξε επιτυχής, γιατί τα στελέχη αυτών είχαν την ευκαιρία να γνωριστούν πρώτα μεταξύ τους και να ανταλλάξουν ιδέες για την ανάπτυξη κοινών δράσεων και ανταλλαγή εμπειριών.

Επίτιμος διδάκτορας
του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος

“Από την αναγόρευση του Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίου”

Επίτιμος διδάκτορας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας, αναγορεύθηκε στις 27 Μαΐου 1999 ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος.

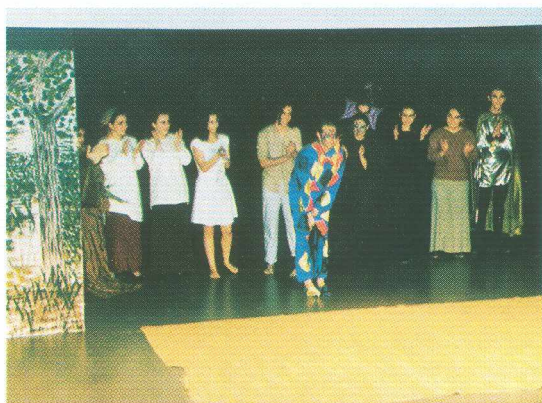
Η αναγόρευση πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα τελετών «Γ. Μυλωνά», σε μια λαμπρή τελετή, παρουσία εκπροσώπων της εκκλησίας και της τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς και των Πρυτανικών Αρχών, μελών της Πανεπιστημιακής κοινότητας και πλήθους κόσμου.

Ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Χρήστος Μασσαλάς, στο σύντομο χαιρετισμό του τόνισε τη μεγάλη προσωπικότητα του κ.κ. Βαρθολομαίου και ο καθηγητής της Βυζαντινής Αρχαιολογίας κ. Αθανάσιος Παλιούρας εκφώνησε τον έπαινο προς τον τιμώμενο φωτίζοντας κάποιες προσωπικές σελίδες από τη ζωή και το έργο του.

Την τελετή έκλεισε ο Παναγιότατος αναπτύσσοντας το θέμα: «Η Γνώσις ως μέθεξις».

Θεατρική Συντροφιά

Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

*“Από την θεατρική παράσταση της ΘΕΣΠΙ
“Ο βασιλιάς Ανήλιαγος” της 6/5/99”*

Η Θεατρική συντροφιά του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων ανέβασε δύο αξιόλογα έργα, τη χρονιά που μας πέρασε: το «Γυάλινο Κόσμο» του Τένεσι Ουίλιαμς και σε παγκόσμια πρώτη το «Βασιλιά Ανήλιαγο», του Γιαννιώτη συγγραφέα Δημήτρη Χατζή.

Και οι δύο παραστάσεις ξεχώρισαν για την ποιότητά τους. Η φροντισμένη σκηνοθεσία, η εξαιρετική απόδοση των ρόλων από τους φοιτητές μας και τα πλούσια σκηνικά, δεν είχαν να ζηλέψουν σε τίποτε τις παραστάσεις επαγγελματικών θιάσων.

Αξίζουν θερμά συγχαρητήρια σε όλους τους συντελεστές των παραστάσεων.

Το Πανεπιστήμιό μας τονώνει τέτοιες προσπάθειες και προτρέπει άτομα και ομάδες να συμπορευτούν μαζί με τη Θεατρική Συντροφιά του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, για την οικοδόμηση μιας κοινωνίας που ο πολιτισμός θα είναι πρόταση για το μέλλον.

Παράσταση με χορούς και τραγούδια από το καλλιτεχνικό σύνολο

του Πανεπιστημίου Τιφλίδας

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων σε συνεργασία με το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ιωαννιτών και τον Ελληνογεωργιανό Σύνδεσμο, πραγματοποίησαν καλλιτεχνική εκδήλωση με χορούς και τραγούδια από τη Γεωργία, το Σάββατο 3 Ιουλίου 1999, στην αίθουσα «Β. Πυρσινέλλα» του Πνευματικού Κέντρου. Η παράσταση δόθηκε από φοιτητές του Πανεπιστημίου της Τιφλίδας στα πλαίσια της επικοινωνίας και συνεργασίας του Ελλαδικού Ελληνισμού με τον Ελληνισμό της Διασποράς.

Το πολυβραβευμένο καλλιτεχνικό σύνολο «University» του Κρατικού Πανεπιστημίου της Τιφλίδας, ιδρύθηκε πριν από 20 χρόνια και αποτελείται από 50 καλλιτέχνες, φοιτητές/τριες και συνεργάτες του ομώνυμου Πανεπιστημίου.

Οι χορογραφίες που παρουσιάστηκαν αντλούν τη θεματολογία τους από τη Γεωργιανή Ιστορία, διακρίνονται για την ομορφιά τους και ξεδιπλώνουν το θερμό και έντονο ταμπεραμέντο του πολύπαθου Γεωργιανού λαού.

Τα υπέροχα πολυφωνικά τραγούδια ερμηνεύτηκαν από χορωδία, συνοδευόμενα με παραδοσιακά Γεωργιανά όργανα.

Την παράσταση έκλεισε ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου μας κ. Χρήστος Μασσαλάς με ένα θερμό λόγο προς όλους τους συντελεστές της παράστασης.

1

2

3

1: Ο πρόεδρος του Γεωργιανού Ινστιτούτου κ. Μεκαμπερίτσε χαιρετίζει τον πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Χ. Μασσαλά κατά την καλλιτεχνική εκδήλωση των φοιτητών του Πανεπιστημίου της Τιφλίδας

2: Το πολυβραβευμένο καλλιτεχνικό σύνολο “University” του Κρατικού Πανεπιστημίου της Τιφλίδας

3: Από την παράσταση των φοιτητών του Πανεπιστημίου της Τιφλίδας. Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ιωαννιτών στις 3/7/1999.

Συμποσίων ενοποίηση HUC

Γιάννης Δημολιάτης

Επικ. Καθηγητής Υγιεινής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Πέντε γεγονότα συνέβησαν ταυτόχρονα στα Γιάννενα και μίλησαν για το ίδιο θέμα: τη Γέννηση, τη Ζωή και το Θάνατο (το τρίο αποτελεί ταυτότητα). Ένα 6ο, οι βομβαρδισμοί του ΝΑΤΟ, μιλούσε (με βόμπες) για το ίδιο θέμα, κατά διαβολική σύμπτωση τις ίδιες μέρες περνοδιαβαίνοντας πάνω απ' τα κεφάλια μας...

«Η ευθανασία στην ογκολογία», 3ο σεμινάριο ψυχο-ογκολογίας, 21-23.5.99 (από την Ευρωπαϊκή Σχολή Ογκολογίας και το Εργαστήριο Ιατρικής Ψυχολογίας της Ιατρικής Σχολής). «Υπογεννητικότητα», ΣΣΤ στα πλαίσια του εορτασμού των 20 χρόνων της Μαιευτικής & Γυναικολογικής κλινικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, 22.5.99.

«Επιστημονική έρευνα και ηθική: διάλογος ή αντίλογος», διάλεξη της Ε. Γλύκατζη-Αρβελέρ, προέδρου του Πανεπιστημίου Ευρώπης, στα πλαίσια του ανωτέρω επίσης γιορτασμού 22.5.99 (το κεντρικό της μοτίβο ήταν το «ως πού πρέπει να φτάνουν οι ερευνητές» και για παράδειγμα χρησιμοποίησε την ανάλυση του ανθρώπινου γονιδιώματος).

«Είναι το μέλλον της ανθρωπότητας γραμμένο στα γονίδια;», η διάλεξη του ομότιμου καθηγητή Φιλοσοφίας Ευτύχη Μπιτσάκη στο αμφιθέατρο της Φιλοσοφικής είχε 3 μέρες νωρίτερα (19.5.99) προηγηθεί.

Η «Κυταρική απόπτωση» ή «προγραμματισμένος κυτταρικός θάνατος» συζητήθηκε στο «Συνέδριο Ελευθέρων Ριζών» που οργάνωσε το Ελληνικό Παράρτημα της Διεθνούς Εταιρείας για την Έρευνα των Ελευθέρων Ριζών (Εργαστήριο Βιολογικής Χημείας της Ιατρικής Σχολής) εφτάμισυ μήνες νωρίτερα, 1-3/10/98.

Κι όμως! Ο ένας δεν ήταν στο ακροατήριο του

άλλου (εκτός από 'αφελείς' HUC...). Έστω απλά για να τον ακούσει. Αν όχι για να τον κατανοήσει και, στη συνέχεια, συμβάλει τη δική του συμβολή (ως όφειλε). Αν δεν αποφασίσουμε να παρακολουθήσουμε τι γίνεται στο διπλανό γκέτο, όπου άλλοι (αυτό)φυλακισμένοι επιστήμονες σκά-βουν... (το λάκκο τους [ή μας] ίσως). Τα 5 (+1) γεγονότα πέρασαν σαν άσχετα μεταξύ τους, ασύνδετα (μια «Γενική Θεωρία Συνδεσμολογίας» που μας χρειάζεται...).

Πέντε (+1) διοργανώσεις στην ίδια (μικρή μας) πόλη, για το ίδιο θέμα, στον ίδιο χρόνο. Πέντε (+1) διαφορετικά ακροατήρια, άσχετα μεταξύ τους. Ούτε καν του ενός οι διοργανωτές δεν πήγαν στη διοργάνωση του άλλου. Όλοι, διοργανωτές κι ακροατήριο, πίστευαν ότι ό,τι έκαναν οι άλλοι ήταν άσχετο με αυτό που έκαναν οι ίδιοι. Ότι δεν τους αφορά. Η διάσπαση της κοινωνίας σε υποκοινωνίες που δεν κατανοούν η μια την άλλη, όχι γιατί ασχολούνται με διαφορετικά πράγματα, αλλά γιατί τους δίνουν διαφορετικά ονόματα...

Μεταξύ των επιστημόνων δεν υπάρχει χάσμα εννοιολογίας. Υπάρχει χάσμα ορολογίας. Όλοι ερευνούμε το ίδιο πράγμα. Μόνο που ο ένας το λειο τραπέζι κι ο άλλος τέϊμπλ (κι ακόμα χειρότερα γράφει table). Μας χρειάζεται μια μεταγλώσσα (ή μάλλον η προγλώσσα μας). Η Επιστήμη (με Ε) είναι μία. Οι επιστήμονες πολλοί. Ο κόσμος ένας.

Αν δεν καταλάβουμε ότι η απόπτωση του κυττάρου, ο θάνατος του ατόμου, η γενοκτονία των λαών είναι το ίδιο πράγμα... Διατιπρώσα έννοια, που διατρέχει όλο το επιστητό (και τις θεραπεινίδες του). Σαν τα σίδερα της οικοδομής που διατρέχουν όλους τους ορόφους της πολυκατοικίας. Σε άλλο επίπεδο (σε άλλον όροφο) μεν οργάνωσης της ύλης (που είναι οικονομικότερο να (αυτο)οργανώνεται με βάση την αρχή των αυτοαναπαραγόμενων δομών υπό την καθοδήγηση της αυτόμοιότητας υπό αλλαγή κλίμακας της θεωρίας του Χάους), αλλά το ίδιο πράγμα. Αν αυτό δεν καταλάβουμε, τότε... HIC!

Το πρόσφατο «Διεπιστημονικό Συμπόσιο» (1-2/10/99) υπαινίσσεται πως αρχίζουμε να το καταλαβαίνουμε...

HUC, Homo Universalis Contemporaneus (τα τρία αρχικά που χρησιμοποίησε ο Αντρέας Ανδρεόπουλος “δίπλα στο όνομά του” στο βιβλίο του «Οι 365 περιπέτειες του βιοϊστοσσανιδιστή σε 365 εικονοσκέψεις»). Homo Universalis: το ιδανικό της Αναγέννησης (το ανάλογο του “Καλού Καγαθού” της αρχαιότητας), άτομο που έχει την εποπτεία των πάντων (του σύμπαντος, εξού και... Πανεπιστήμιο και University!), επειδή η καθολικότητα της γνώσης είναι αρετή. Contemporaneus ο σύγχρονος HU. HIC= Homo Idiotalis Contemporaneus.

Συνέχεια από τη σελίδα 20

Προτάσεις για ένα Δημόσιο Σχολείο για όλα τα παιδιά.

που έχουν σχέση με τον α' ή β' μαθητή. Εκείνος θα αναλαμβάνει την ευθύνη επαφής και συνεργασίας με τον μαθητή και τους γονείς του προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα.

Εννοείται ότι στον ψυχολόγο θα καταφεύγουν μαθητές και γονείς προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα τα οποία δημιουργούνται, ενδεχομένως, εξαιτίας του εκπαιδευτικού. Η ομαλή διεξαγωγή της διδασκαλίας στην τάξη πρέπει να διασφαλιστεί, με όποιο οικονομικό κόστος.

Ε. Την οικονομική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού.

Σε μία εποχή εντονότατης κοινωνικής σήψης η Πολιτεία έχει υποχρέωση να συμβάλει στην εξυγίανση της κοινωνίας μέσω του σχολείου. Η αναβάθμιση του εκπαιδευτικού σε πρώτο λειτουργό του κράτους θα καταστήσει το επάγγελμα του εκπαιδευτικού ανταγωνιστικό με όλα τα θετικά τα οποία συνεπάγεται για την κοινωνία.

Γνωρίζοντας η άρχουσα τάξη τη σημαντική θέση του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση χαρακτήρων και συνείδησης φρόντισε να τον κρατήσει οικονομικά όμοιρό της για να μην έχει άλλη επιλογή από την υποταγή του στις επιταγές της. Στην προσπάθειά του ο εκπαιδευτικός να επιβιώσει ασχολείται με διάφορες εργασίες που δεν του αφήνουν περιθώρια για διαρκή επιμόρφωση. Το χειρότερο δε είναι ότι τον απογύμνωσαν από την επαγγελματική του αξιοπρέπεια. Η μομφή ότι κάνει π.χ. ιδιαίτερα μαθήματα, παρά το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι δεν κάνουν όλοι ιδιαίτερα μαθήματα, αποτελεί άριστο μέσο καταπίεσης από μέρους του κράτους και αφορμή για υποτίμηση από μέρους του Έλληνα πολίτη. Ένας υποβαθμισμένος, παραγκωνισμένος, στιγματισμένος και αμφισβητούμενος εκπαιδευτικός πολύ δύσκολα μπορεί να υψώσει ηθικό ανάστημα και ψυχικό σθένος και να προσφέρει τον εαυτό του παράδειγμα προς μίμηση στους μαθητές του. Οι μαθητές του τον αντιμετωπίζουν, κυρίως, με την αρνητική εικόνα που έχουν σχηματίσει γι' αυτόν σύμφωνα με τις απόψεις του οικογενειακού τους περιβάλλοντος και της κοινής γνώμης. Οι μαθητές πέφτουν θύματα της εσκεμμένης δυσφήμισης του εκπαιδευτικού. Στο πρόσωπο του εκπαιδευτικού εκδηλώνεται ο παραλογισμός της κοινωνίας μας: Από τη μία τον θεωρεί ως το δεύτερο παράγοντα προόδου των παιδιών, από την άλλη τον υποβιβάζει στα μάτια τους.

ΣΤ. Την ορθολογιστική αξιοποίηση του θεσμού της δωρεάν Παιδείας.

Ο θεσμός της δωρεάν Παιδείας δε θα πρέπει να απολήγει σε αδικαιολόγητη σπατάλη του δημόσιου χρήματος, ούτε και να νομιμοποιεί πράξεις αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Θα πρέπει να ενταχθεί στους στόχους της Παιδείας ο σεβασμός και η προστασία της δημόσιας περιουσίας. Στο πνεύμα αυτό:

α. Θα πρέπει να επανεξεταστεί η παροχή νέων διδακτικών βιβλίων κάθε χρόνο. Τουλάχιστον τρεις γενιές μαθητών/τριών θα μπορούσαν να εξυπηρετηθούν με τα ίδια βιβλία. Μία επιτροπή αποτελούμενη από τον καθηγητή της τάξης, εκπρόσωπο γονέων και έναν διοικητικό υπάλληλο του κράτους θα παραλαμβάνει τα βιβλία από κάθε μαθητή και θα κοστολογεί αμέσως εκείνα τα βιβλία που έχουν κακόβουλα κακοποιηθεί.

β. Να καταλογίζονται στους γονείς των μαθητών/τριών οι ζημιές που προκαλούν κακόβουλα/

σκόπιμα τα παιδιά των στο σχολείο. Αναφορικά με την υλοποίηση των παραπάνω προτάσεων θα μπορούσε να θέσει κανείς το πρόβλημα εξεύρεσης των απαιτούμενων χρημάτων. Τα χρήματα υπάρχουν, εκείνο που δεν υπάρχει είναι η πολιτική βούληση και η θέληση για τη δημιουργία ενός Δημόσιου Σχολείου για όλα τα Ελληνόπουλα.

Αν όντως πιστεύουμε σ' αυτά που λέμε, ότι δηλαδή η Ελλάδα, στον κόσμο, ένα και μόνο μπορεί να προσφέρει, την Παιδεία, και αν θεωρήσουμε την εσωτερική θωράκιση του κάθε Έλληνα εξίσου σημαντική με τη θωράκιση των εθνικών συνόρων, τα χρήματα θα εξευρεθούν. Το πρόβλημα στην Ελλάδα δεν είναι τα χρήματα. Το πρόβλημα έγκειται στην εξεύρεση των προσώπων που θα τα διαχειριστούν προς όφελος της κοινωνίας.

Υπεύθυνος Έκδοσης

σύμφωνα με το νόμο:

Πρύτανης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Χρήστος Μασσαλάς

Συντακτική Επιτροπή και

Επιμέλεια έκδοσης:

Γιάννης Δημολιάτης

Απόστολος Καρπόζηλος

Γιώργος Παντής

Ευθύμης Παπαδημητρίου

Λάκης Παπαϊωάννου

Σύνταξη και Ηλεκτρονική Επεξεργασία:

Κωνσταντίνα Τζουβάρα

Αλέκος Πολύμερος

Κώστας Τριανταφυλλίδης

Ελένη Καλαμπόκα

Επεξεργασία - Διαχωρισμοί:

Γραφείο Διασύνδεσης Π.Ι.

Πολύχρωμο Ε.Π.Ε

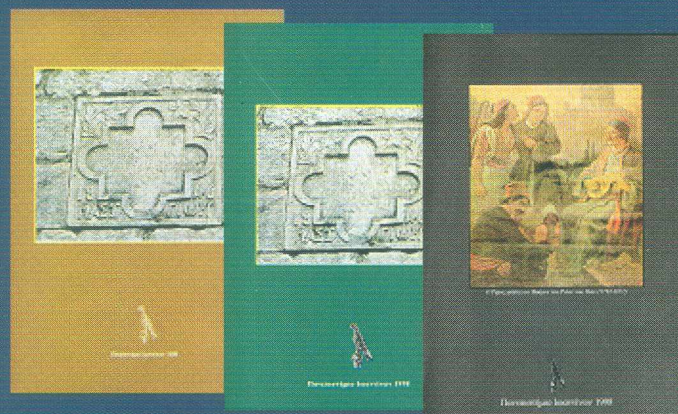
Εκτύπωση:

Τυπογραφείο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Το περιοδικό του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Τυπώθηκε σε ανακυκλώσιμο χαρτί

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων 1999